

Toimetus:

K. Alasi, T. Ereht,
A. Ilus, H. Saluäär,
E. Silvet (peatoimetaja),
R. Sõlg, A. Vettik
(tegevtoimetaja)

Toimetuse aadress:

Tõnismägi 5a,
10119 Tallinn
Tel 620 8244, 620 8243

Väljaandja:

Juura, Õigusteabe AS
Pärnu mnt 67A,
10134 Tallinn
Tel 641 8519
Faks 641 8544
juura@as-juura.ee
www.as-juura.ee

Trükk: AS Stilett

ISSN 1406-7374

SISUKORD

R. Narits. Õiguskeele areng vajab sisulisi ja institutsioonilisi lahendusi	3
Euroopa Liidu õigusaktide koostamise kvaliteedinõuded	9

TERMINOLOOGIA

E. Silvet. Pärimisseaduse muudatuste terminoloogilisi aspekte (II)	13
A. Aedmaa. Uus termin – kas selgus või segadus? Mõtteid seoses mõistetega <i>sundraha</i> ja <i>sunniraha</i>	17

KEEIE- JA TÕIKEPROBIEEME

U. Liivaku. Tunnetagem maailma omas keeles!	20
H. Siigur. Mõistetäpsustusi ja keelenõuannet	23
Mida tasub teada tõlketöö tellimisel	26
Lisa seadusnimetuste lühenditele	32

AJALOOST

K. Henno. Riiklikust isikunimekorraldusest aastatel 1918–1940	33
--	----

UUSI RAAMATUID

P. Roosma. Kasulik ja kättesaadav (R. Narits „Õiguse entsüklopeedia“)	43
--	----

ÕIGUSKEELE ARENG VAJAB SISULISI JA INSTITUTSIOONILISI LAHENDUSI

Esitatud seisukohti ei tule võtta väljakutsena, parimal juhul on need ühe juristi seisukohad keele rollist õigusest arusaamisel. Peaks olema selge, et lugemisoskusest pole kunagi piisanud ega piisa ka praegu selleks, et õiguse olemusest aru saada. Ei minda ju kohtussegi mitte seadust, vaid õigust otsima.

Juriidiline semantika

Mandrieuroopalikus õiguskultuuris on õigusele vastava otsustuse tegemine otseselt seotud õigustloovate aktide tekstidega. Need tekstid on sellise otsustuse leidmise normatiivne alus. Seega ei jõua õigus juristi ette mitte valmis kujul, vaid tekstina, milles peaks üldjuhul sisalduma õigus. Noor õiguskord kujuneb ja seda kujundatakse tänapäeval paljuski juba olemasoleva õigusteooria ja õiguspraktika pinnalt. Seepärast on täiesti selge, et Eesti õiguskord ei saa oma sisult olla kuigi originaalne. Samas pole aga meie õiguskorra keelelise vormi jaoks kusagilt eeskujusid võtta. Viimastel aastakümnetel on juriidilises meetodidiskussioonis esile kerkinud kontseptsioon, milles on koopereerunud keele- ja õigusteadlased. Tegemist on interdistsiplinaarse lähenemisega juriidiliste otsustuste põhistamisele. Ühelt poolt on siin tegemist nn praktilise semantikaga ja selle uurijatega¹, teiselt poolt nendega, kes esindavad nn struktureerivat õigusõpetust.² Praktilise semantika uurimisaine on keelereeglid, millest lähtuvad keelesuhtluses osalejad. Praktiline semantika suhtub struktureerivas õigusõpetuses nii, nagu Wittgenstein on sisustanud reegli-mõiste kontseptsiooni. Nimelt: sõnad ja laused omandavad kindla tähenduse nende rakendamisel ehk nn keelemängus. Ilma keelemängu sisenemata polegi võimalik õigusreegli ehk formuleeringu tähendust kindlaks teha.

Üldkeel ja oskuskeel on kirjakeele koostisosad. Üldkeelt vajavad kõik keelekasutajad, mistõttu seal kasutatavad sõnatähendused on üldjuhul kõigile arusaadavad. Oskuskeel kui kirjakeele allkeel on aga seotud mingi kitsama valdkonnaga ja seepärast on oskussõnade tähendus sageli arusaadav vaid selle eriala esindajatele. Üldkeeleaga võrreldes on oskuskeele peamine erinevus keelekasutuse täpsusastmes. Oskuskeeles taotletakse väljenduse maksimaalset täpsust, terminite vastavust mõistetele ja nähtustele, mille tähistamiseks neid

¹ Vt nt **D. Busse**. Normtextauslegung als Regelfeststellung. Wien, 1998, S 207–210.

² Vt nt **M. Herbert**. Rechtstheorie als Sprachkritik. Baden-Baden, 1995.

---

kasutatakse. Termin ise on oskuskeelend, mis väljendab kindlat mõistet ning väldib polüseemiat ja sünonüümiat. Ta peab olema keelepärane, vastama õigekirjareeglitele ja sobima keelesüsteemiga. Ideaaljuhul moodustavad terminid korrastatud kogumi.

Siiski pole oskuskeele ja üldkeele sõnavara võimalik selgepiirilisel eraldada. Uute erialamõistete tähistamiseks terminitega kasutab oskuskeel ka üldkeele sõnavara. Oskuskeelest omakorda kandub osa uusi termineid üldkeelde. Sellele vaatamata on suur hulk oskuskeele termineid üldkeeles tundmatud, sest neid kasutavad peamiselt erialainimesed.

Õiguskeelele laienevad loomulikult kõik üldkeele nõuded. Kuid samas tuleb rõhutada, et erinevalt paljudest teistest erialakeeltest ei ole õiguskeel erialakeelena väga paljudel, kui mitte enamikul juhtudel mõeldud pelgalt erialainimestele. See tähendab, et õiguskeelelt nõutakse ühtaegu nii täpsust kui ka üldarusaadavust. Seda paratamatut vastuolu pole kerge ületada.

Eesti õiguskeelele pani aluse 1934. aastal valminud F. Karlsoni ja J. V. Veski “Õigusteaduse sõnastik”, kus oskussõnad on seletatud saksa, vene ja ladina keeles. Uudissõnade puhul on kasutatud olemasolevaid tüvesid, sõnu on moodustatud sufiksrite abil ja tüvede liitmise teel. Tüvesid on laenatud murdeist, osa sõnu on pärit arhaismide hulgast, osa soome keelest. Olgu lisatud, et tõsist tööd sõnastiku koostamisel tehti üle kümne aasta. Tollal võidi tõdeda, et “... eesti õiguskeel on saanud hea ja jäädava aluse”.³ Pärast sõnastiku ilmumist arvati, et õiguslik tekst peab olema oma väljenduselt rahvale võimalikult kättesaadav ja lähedane, ent kuni sinnani, et mõtte selgus (täpsus) ei kannataks.⁴ Samas arvati, et sõnastikus endas on rahvapärast vähe.⁵

Sõnavara mõttes on “Õigusteaduse sõnastik” suures osas vananenud, kuid ajahammas pole suutnud teha oma tööd põhisõnavaraga. “J. V. Veski, kes tegeles emakeelse oskussõnavara praktilise korraldamisega, kujundas põhimõtted, millest terminiloomes tuli lähtuda. Nagu praegu, nii seisti ka siis valiku ees: kas minna lihtsama vastupanu teed ja võtta oskussõnu üle rahvusvahelisest pagasist või luua oma, eesti keelele tuginev terminisüsteem. Esimene, lihtsam viis tähendas – ja tähendab praegugi – eesti keele struktuuri kahjustavat võõrsõnade invasiooni, teine – raskem, aga ohutum – nõudis oma keele põhjalikku tundmist, head intuitsiooni, leidlikkust ning pidevat valmisolekut ületada vastuseise. Karlson ja Veski valisid teise, raskema tee”.⁶ Ilmselt on just see raskem tee ratsionaalne ka tänapäevase eesti õiguskeele kujundamisel.

---

³ L. Leesment. Kirjanduse ülevaade. – Õigus 1935, nr 8, lk 373–377.

⁴ Sealsamas.

⁵ M. Tedre. Kirjanduse ülevaade. – Õigus 1935, nr 4, lk 191–192.

⁶ A. Vettik. Õigussõnastikest ja -terminipangast. – Õiguskeel 1995, nr 5, lk 23.

Nimisõnatõbi

Õiguskeele peamiseks tunnuseks on abstraktsioon, mis avaldub nominaalstiili eelistamises. Nominaalstiilis lausetes kasutatakse verbi asemel üldjuhul sellest tuletatud teonime. Sellise nimisõnastatud väljendusviisi lätted on kauges minevikus. Nimelt arenes õigusteadus ja õiguskeel sajandeid ladina keele baasil ja seda ka siis, kui rahvuskeeled saavutasid teaduses ülekaalu. Sõnavaras, fraseoloogias, stiilis ja lausestuses säilitati ladina keele eeskju. Nominaalstiili kasuks räägib ka asjaolu, et mõisted kui sellised esinevad nimisõnadena. Kuid nimisõnade ohtra kasutamise tagajärjeks on suhteliselt ilmetud tekstid. Ka toob nominaalstiili õigustamatu kasutamine kaasa stiiliveana käsitatava nimisõnatõve. Samas on nominaalstiili õigustatud siis, kui teonime ja tühiverbi ühendite abil väljendatu kannab teistsuguse tähendusega infot kui tegusõna (nt *korraldati kohtumine ja kohtuti*).

Institutsioonid ja kampaaniad aitavad

Õiguskeele stiil pole tänapäeva Eestis põhiline mureküsimus. Kuna seadused on ühiskonna normaalse toimimise normatiivseks aluseks, siis peavad nad olema arusaadavad selle ühiskonna liikmetele.⁷ Teada on, et juba David Hume postuleeris oma teoses “A Treatise of Human Nature” õiguse keelevormiks. See tähendab keele funktsioonide ülekandumist õigusele. Seetõttu on igati põhjendatud rääkida seadusest kui seaduse looja ja seaduse kasutaja suhtlemisvahendist. Vähemalt mandrieuroopalikus õiguskultuuris on keel õiguse kehtimise esimene ja olulisim eeldus.⁸ Selle seisukoha järgi tuleb õigust käsitada kui keele alusel kehitud siduvate õigusnormide süsteemi. Normide mõistmiseks peab õigustekstist aru saama. Samadel seisukohtadel ollakse teisteski riikides.⁹ Ameerika Ühendriikide seadustega tegelev kogu The National Conference of Commissioners on Uniform State otsustas, et hea seaduseelnõu kirjutamisel peab end väljendama täpselt, lühidalt, selgelt ning lihtsalt. Tuleb valida sõnu, mis on tavalised ja üldmõistetavad, kasutada keelt, mis edastab soovitud mõtte igale lugejale, ning jätta välja tarbetud sõnad. Analoogiline Kanada institutsioon The Uniform Law Conference leiab, et norm peab olema kirjutatud lihtsalt, selgelt ja lühidalt, nii täpselt kui on vaja ning kui vähegi võimalik, tavakeeles. Euroopa Liidus peab normi sõnastus olema selge, lihtne, lühike ja ühemõtteline; vältida tuleks ebavajalikke lühendeid, nn ühenduse argooni ja liiga pikki lauseid.¹⁰ TÜ magistrant J. Jalvi kirjutas oma essees “Keel ja õigus”:

---

⁷ Muret õiguskeele pärast on korduvalt väljendanud ka L. Meri. Vt L. Meri. Kas väikesed jäävad ellu? Ettekanne Helsingi Ülikoolis sarjas “Studia Generalica”, 21.10.1999 – *Õiguskeel* 2000, nr 1, lk 8 ja 9. 1998. aasta jaanuaris ühel oma pressikonverentsil ütles ta: “Järjest süveneb tendents, et meie õiguskeel kujuneb keeleks, millest eestlased aru ei saa. Meie õiguskeel on väikese rühma salakeel, mida tuleb siis advokaatide abiga tõlkida meie arusaadavasse keelde.” – J. Piirsalu. Meri kritiseeris eesti õiguskeelt. – *Eesti Päevaleht*, 21. jaanuar 1998.

⁸ Vt lähemalt: D. Busse. *Juristische Semantik: Grundfragen der juristischen Interpretation in Sprachwissenschaftlichen Sicht*. Berlin 1993, S 9.

⁹ Vt <http://www.plainenglish.co.uk/drafting.html>, 16.03.02.

¹⁰ Inglise keeles on lubamatult keerulise õiguskeele jaoks isegi eri termin *legalese*, mis tähistab sellist õiguskeelt, mida tuleks vältida, mille kasutamine ei ole vajalik ega õigustatud ning mille eesmärk tundub olevat lugeja segadusse ajamine. – <http://www.tuxedo.org/est/jargon/html/entry/legalese.html>, 19.03.02.

“... kui panna seaduste mõistetavuse eest vastutavaks grupp inimesi, kes peavad seaduseelnõud värske silmaga üle vaatama ning vajaduse korral tegema koostööd seaduseelnõu algatajatega, siis võiks ju küll tulemuseks olla mõistetavad seadused. Oluline on see, et keegi selle eest ka vastutaks, mitte, et kusagil on seadus olemas (mõeldud juba mõnda aega Riigikogu menetluses olevat seaduste arusaadavuse tagamise seaduse eelnõu – R. N.). Näiteks Rootsi valitsuse juures tegutseb juba aastast 1980 keeleteadlaste rühm, kes kontrollib, et kõrgemad riigiametnikud kasutaksid seaduseelnõude kirjutamisel tavalist keelt, ja vaatab üle kõik parlamendile esitatavad seaduseelnõud. Kõrgematele riigiametnikele antakse juhtnõore selle kohta, kuidas ametlikke dokumente kirjutada ratsionaalselt ja kasutajale arusaadavalt, ning korraldatakse selle sisuga õppepäevi. Rootslaste endi hinnangul on tulemusel viimase 15 aasta jooksul olnud väga head ning samasuguseid põhimõtteid rakendatakse nüüd ka riigiasutustes ning kohalikes omavalitsustes.”¹¹ Olgu lisatud, et mitmes riigis on loodud ühendusi, mille eesmärk on kutsuda üles lihtsamale keelekasutusele ning rõhutada lihtsa keele kasutamise vajalikkust. Keeruline keelekasutus ei tõsta selle kasutajat tavainimesest kuidagi kõrgemale. Näiteks sai Suurbritannias paarikümne aasta eest alguse ametliku keele lihtsustamise kampaania ehk „Campaign for Plain English“, milles peaarõhk on õiguskeelel. Täna peab see põhimõtteliselt õige kampaania tõestama oma vajalikkust, selgitama oma eesmärgi. Vastuseisu põhjuseks ei ole mitte ainult sajanditepikkune õigusloome traditsioon, vaid ka mõni õigusloome suund, mis on alguse saanud Euroopa Liidust. Nimelt on õiguskeelele probleeme lisanud Euroopa Liit ise, kus kasutatakse kokku 11 ametlikku keelt. Euroopa Komisjoni tõlketalitus alustas 1998. aasta jaanuaris kampaaniat “Fight the Fog”, et muuta normide keel kodanikele arusaadavamaks.¹²

Eestis tuleks senisest enam tähelepanu pöörata rahvaosalusele, mille eri vormid – informatsioon õigusloomest, kaasamine otsustusprotsessi, kaasamine otsustuste elluviimisse – võimaldavad muuta õigusaktide keelt palju arusaadavamaks. Rahvaosaluse suurendamine aitab parandada seaduste keele kvaliteeti ja tõstab õigusteadvuse taset. Selge on, et ainuüksi rahva passiivsest kaasamisest, s.o info avaldamisest meedias, veebilehekülgedel jm, ei piisa. Hädavajalik on rahva aktiivne osavõtt.¹³

Sisu ei tohi kunagi unustada

Kuid me ei vaja ainult institutsioonilisi lahendusi. Meie olukorras on vaja mõelda ka sisuliste lahenduste peale. Viitasin 1934. aasta “Õigusteaduse sõnastikule” ning sellele, et see on paljuski veel praegugi kasutatav. Võiks ju arvata, et tuleks minna tagasi sinna kaugesse aega ning luua uute mõistete jaoks uued sõnad, mis oleksid eestipärased ja loogiliselt moodusta-

---

¹¹ J. Jalvi. Keel ja õigus. Essee, 2002. – Saadaval TÜ võrdleva õigusteaduse õppetoolis, Tartu, Näituse 20, ruum 304.

¹² On olemas asjakohane veebilehekülg *The fog-fighting corne* – <http://www.europa.eu.int/comm/translation/en/ftflog>.

¹³ Eesti Õiguskeskus lõi 1998. aastal infolisti seaduseelnõude arutamiseks Internetis. Vt Ü. Siivelt. Kui kodanik soovib osaleda õigusloomes. – RiTo, 2000, 1, lk 271–272; Rahval on võimalik avaldada oma arvamust ka portaalis Täna Otsustan Mina (TOM).

---

et on arusaadavad üksnes juristidele. Teised ei sõandagi neid uurima hakata. See pole mingi lahendus. Iga seadusteksti koostamisel peaks koostajatel meeles olema juba professor J. Uluotsa möödunud sajandi esimesel poolel õiguskeelele esitatud nõue: seadustik peab olema arusaadav igale keskmisele kodanikule. See tähendab, et õigust ei tohi keelest kõrgemale asetada ega näha keeles pelgalt õigusvankrit liikuma panevat vahendit. Õigus ise peab olema rakendatud keele teenimisse eelkõige keele säilimise ja säilitamise eesmärgil loodud seaduste näol. Ilmekalt kirjutab TÜ magistrant M. Paal: “Kitsamas mõttes võib ühiskonnaks nimetada ka riiki, millel on oma õigussüsteem ja keel, milles seda väljendada. Seega tekib piltlikult öeldes sõltuvuskolmnurk riik-keel-õigus, mille komponente ei ole võimalik eemaldada ega asendada, ilma et tehtud muudatused ülejäänud komponente ei mõjutaks. Nii näiteks viiks riigi kadumine õigussüsteemide olematuks muutumiseni, jättes oma jälje kahtlemata ka vastaval territooriumil kõneldavasse keelde; keele hääbumine põhjustaks ka vastavakeelse õigusterminoloogia kadumist ning ohustaks seeläbi ka riigi kui sellise olemasolu; õigussüsteemide muutumine aga tooks endaga paratamatult kaasa vajaduse nii keelt kui ka riigis valitsevat korda ja tõekspidamisi neile muudatustele kohandada.”¹⁵

* * *

P. S. Autor avaldab tunnustust TÜ keeõppe magistriastme 2001/2002. õppeaasta kuulajatele, kelle koostatud esseedest “Keel ja õigus” oli selle artikli kirjutamisel palju abi.

RAUL NARITS,
Tartu Ülikooli professor

---

¹⁵ M. Paal. Keel ja õigus. Essee, 2002. – Saadaval TÜ võrdleva õigusteaduse õppetoolis.

EUROOPA LIIDU ÕIGUSAKTIDE KOOSTAMISE KVALITEEDINÕUDED

Õigusaktide kvaliteedist räägiti juba Euroopa Ülemkogu istungil 11. ja 12. detsembril 1992. aastal Edinburghis. 8. juunil 1993 võeti vastu Euroopa Liidu Nõukogu resolutsioon ühenduse õigusaktide väljatöötamise kvaliteedi kohta.

Valitsustevaheline konverents võttis 2. oktoobril 1997 vastu ühenduse õigusaktide kvaliteeti käsitleva deklaratsiooni nr 39. Deklaratsioon on lisatud Amsterdami lepingu lõppaktile. Deklaratsiooni kohaselt pidid Euroopa Liidu kolm institutsiooni – parlament, nõukogu ja komisjon – kokkuleppel kehtestama asjakohased kvaliteedinõuded.

Ühenduse õigusaktide koostamise ühtsete kvaliteedinõuete kohta 1998. aasta 22. detsembril sõlmitud institutsioonidevaheline kokkulepe

EUROOPA PARLAMENT, EUROOPA LIIDU NÕUKOGU JA
EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON,

võttes arvesse deklaratsiooni nr 39 ühenduse õigusaktide koostamise kvaliteedi kohta, mille võttis valitsustevaheline konverents vastu 2. oktoobril 1997 ja mis on lisatud Amsterdami lepingu lõppaktile,

ning arvestades, et:

- 1) ühenduse õigusaktide selgus, lihtsus ja täpsus on peamine tingimus, et õigusaktid oleksid arusaadavad ning avalikkusele ja ettevõtjatele kergesti mõistetavad. Samuti on see eeltingimus ühenduse õigusaktide nõuetekohasele rakendamisele ja ühetaolisele kohaldamisele liikmesriikides;
- 2) Euroopa Ühenduste Kohtu presedendiõiguse kohaselt eeldab ühenduse õiguses rakendatav õiguskindluse põhimõte, et ühenduse õigusaktid on selged ja täpsed ning et üksikisikutel on võimalik nende kohaldamist ette näha. Et asjaomased isikud teaksid täpselt neile pandud kohustuste ulatust, tuleb seda nõuet eriti rangelt järgida nende õigusaktide puhul, millel võivad olla majanduslikud tagajärjed ja millega pannakse kohustusi üksikisikutele;
- 3) seepärast tuleb vastu võtta ühenduse õigusaktide koostamise ühtsed kvaliteedisuunised. Neid suuniseid järgivad ühenduse institutsioonid õigusaktide vastuvõtmisel ja ühenduse institutsioonides õigusakte väljatöötavad isikud nii esialgse teksti koostamisel kui ka menetluse käigus muudatusi tehes;
- 4) soovitatav on koos suuniste väljatöötamisega kavandada meetmed nende kohaldamise tagamiseks, lähtudes põhimõttest, et iga institutsioon kavandab endale vajalikud meetmed ise;
- 5) tuleb suurendada institutsioonide juriidiliste teenistuste ning nende keele- ja õigusekspertide osa ühenduse õigusaktide koostamise kvaliteedi parandamisel;

---

6) suunised toetavad institutsioonide jõupingutusi muuta ühenduse õigusaktid kättesaadavamaks ja kergemini mõistetavaks, eelkõige õigusakte kodifitseerides ning olemasolevaid tekste selgemini sõnastades;

7) suunised on ette nähtud institutsioonidele sisekasutamiseks. Need ei ole õiguslikult siduvad,

VÕTAVAD KOKKULEPPEL VASTU JÄRGMISED SUUNISED.

Üldpõhimõtted

1. Ühenduse õigusakte koostades järgitakse selguse, lihtsuse ja täpsuse põhimõtet.
  2. Ühenduse õigusakte koostades arvestatakse eelkõige seda, kas akt on siduv (määrus, direktiiv, otsus, soovitus või muu õigusakt).
  3. Et isikud oma õigusi ja kohustusi üheselt mõistaksid, arvestatakse akti koostades nii neid isikuid, kelle suhtes akti kohaldada kavatsetakse, kui ka akti kohaldajaid.
  4. Õigusaktide sätted peavad olema mõttetihedad ja sisult võimalikult ühtlased. Vältida tuleks liiga pikki artikleid ja lauseid, tarbetult keerukat sõnastust ja liigset lühendite kasutamist.
  5. Eelnõu koostamise kõigis järkudes ja eelnõu menetlemisel kuni selle õigusaktina vastuvõtmiseni tuleb kasutada termineid ja lausestruktuure, mis arvestavad ühenduse õigusakti mitmekeelsust; ainult ühe riigi õigusele omaseid mõisteid ja termineid tuleb kasutada ettevaatlikult.
  6. Akti terminoloogia peab olema järjepidev nii selle artikleid kui ka juba kehtivate, eelkõige sama valdkonna õigusaktide terminoloogiat silmas pidades.
- Samaseid mõisteid väljendatakse samade terminitega, järgides tähendust, mis neil on üldkeeles või õiguskeeles või muus erialakeeles.

Õigusakti osad

7. Ühenduse üldkohaldatavat akti koostades järgitakse standardstruktuuri (pealkiri – preambul – regulatiivosa – vajaduse korral lisad).
8. Õigusakti pealkiri peab andma teemast võimalikult sisutiheda ja täieliku ülevaate, et lugemat regulatiivosa suhtes mitte eksitada. Vajaduse korral võib õigusakti täielikule pealkirjale lisada lühipealkirja.
9. Preambuli volituste eesmärk on esitada akti õiguslik alus ja akti vastuvõtmiseks vajaliku menetluse põhijärgud.
10. Preambuli põhjenduste osas esitatakse regulatiivosa peamiste sätete lühipõhjendused, neid seejuures uuesti esitamata või ümber sõnastamata. Põhjendused ei sisalda normatiivseid sätteid ega poliitilisi üleskutseid.
11. Põhjendused nummerdatakse.
12. Siduva õigusakti regulatiivosasse ei kuulu mitternormatiivsed sätted, nagu soovid või poliitilised avaldused, ega sätted, mis kordavad või sõnastavad ümber asutamislepingute lõike või artikleid või juba kehtivaid õigusakte.

Akt ei sisalda sätteid, mis avaldavad muude artiklite sisu või kordavad akti pealkirja.

13. Vajaduse korral lisatakse regulatiivosa algusesse artikkel, milles määratakse akti reguleerimis- ja kohaldamisala.

14. Kui aktis kasutatavad terminid ei ole ühetähenduslikud, tuleb need akti alguses ühes artiklis koos määratleda. Määratlused ei tohi sisaldada autonoomseid normatiivseid sätteid.

15. Võimaluse korral järgitakse regulatiivosa puhul standardstruktuuri (reguleerimis- ja kohaldamisala – määratlused – õigused ja kohustused – rakendusvolitusi andvad sätted – menetlussätted – rakendusmeetmed – ülemineku- ja lõppsätted).

Regulatiivosa jaotatakse artikliteks ja sõltuvalt osa pikkusest ja keerukusest jaotisteks, peatükkideks ja jagudeks. Kui artikkel sisaldab loetelu, on soovitatav loetelu liikmete ees kasutada taande asemel numbreid või tähti.

Sise- ja välisviited

16. Muudele aktidele tuleb viidata võimalikult vähe. Viites tuleb täpselt osutada aktile või sättele, millele viidatakse. Vältida tuleb ringviiteid (viited aktile või artiklile, mis ise viitavad algele sättele) ja sariviiteid (viited sättele, mis omakorda viitab muule sättele).

17. Siduva õigusakti regulatiivosas tehtud viide mittesiduvale õigusaktile ei muuda seda siduvaks. Kui akti koostajad soovivad muuta mittesiduva akti täielikult või osaliselt siduvaks, siis kehtestatakse kõnealused sätted võimaluse korral siduva akti osana.

Muutmisaktid

18. Muudatus tuleb muutmisaktis selgesti sõnastada. Muudatus sõnastatakse muudetavasse akti lisatava tekstina. Lause, fraasi või sõna lisamise või väljajätmise asemel tuleb eelistada terviksätte (artikli või selle alajaotise) esitamist.

Muutmisakt ei tohi sisaldada autonoomseid sisulisi sätteid, mida muudetavasse akti ei lisata.

19. Kui tegemist on muu aktiga, esitatakse sellega tehtavad muudatused akti lõpus. Kui muudatused on olulised, on soovitatav vastu võtta muutmisakt.

Lõppsätted, kehtetuks tunnistamise sätted ja lisad

20. Sätted, millega nähakse ette kuupäevad, tähtajad, tähtaja pikendamine ja erandid ning üleminekusätted (eelkõige need, mis on seotud akti toimega senise olukorra suhtes) ja lõppsätted (jõustumine, ülevõtmise tähtaeg ja akti ajutine kohaldamine) sõnastatakse selgesti ja täpselt.

Õigusakti riigisisesele õigusele ülevõtmist ja akti kohaldamist käsitlevas sättes esitatakse kuupäev päeva, kuu ja aasta täpsusega. Direktiivis ettenähtud tähtaeg peab jätma direktiivi ülevõtmiseks piisava aja.

21. Vananenud akt või säte tunnistatakse kehtetuks. Uue akti vastuvõtmise tõttu mittekohtaldatavaks või ülearuseks muutunud akti või sätte kehtetuks tunnistamise säte esitatakse uue akti lõpus.

---

22. Juhised esitatakse lisades, millele viidatakse akti regulatiivosas; juhised ei tohi sisaldada uut õigust ega kohustust, mida regulatiivosas ei ole nimetatud.

Lisad koostatakse standardvormi kohaselt.

INSTITUTSIOONIDE KOKKULEPPEL VÕETAVAD MEETMED

Oma struktuuri arvestades võtab institutsioon käesolevate nõuete kohaldamiseks järgmisi meetmeid:

- a) annab oma õigustalitusele ülesande koostada aasta jooksul pärast nõuete avaldamist nende täitmise juhend eelnõude koostajatele;
- b) seab oma kodukorra viisil, mis võimaldab tema õigusasutuse õigus- ja keeleekspertidel aegsasti teha eelnõude koostamise kohta käesolevate nõuetega kooskõlas olevaid ettepanekuid;
- c) ergutab eelnõude koostamiseks moodustama töörühmi institutsiooni neis üksustes, mis on seotud õigusloomega;
- d) korraldab eelnõusid koostavatele ametnikele ja teistele töötajatele täiendusõpet, et selgitada mitmekeelsuse mõju eelnõude koostamise kvaliteedile;
- e) edendab liikmesriikide koostööd, et selgitada teatud kaalutlusi, mida tuleb tekstide koostamisel arvestada;
- f) võtab meetmeid eelnõude koostamist hõlbustavate infotehnoloogiavahendite tõhustamiseks;
- g) tihendab nende osakondade koostööd, kes vastutavad õigusaktide koostamise kvaliteedi eest;
- h) kohustab oma juriidilist teenistust korrapäraselt koostama aruandeid punktides a–g võetud meetmete kohta.

Brüssel, 22. detsember 1998

Euroopa Parlamendi nimel
president

Euroopa Liidu Nõukogu nimel
eesistuja

Euroopa Ühenduste Komisjoni nimel
president

Tõlkinud
ANNA-LIISA KURVE
ja
HILLE SALUÄÄR,
Eesti Õigustõlke Keskus

TERMINOLOOGIA

PÄRIMISSEADUSE MUUDATUSTE TERMINOLOOGILISI ASPEKTE (II)

Riigikogu menetluses oleva pärimisseaduse muutmise seaduse eelnõuga (edaspidi *eelnõu*) nähakse ette teha eriti palju muudatusi ja täiendusi pärimisseaduse kuuendas osas “Pärimise käik”. Selle osa 48 paragrahvist jääksid senisel kujul kehtima ainult 12, kehtetuks tunnistataks 8 paragrahvi ning ülejäänutes tehtaks muudatusi. Kavandatud muudatused ja täiendused tooksid kaasa mitme uue termini kasutuselevõtu ning kasutatud õigusterminite täpsustusi.

Pärandi vastuvõtmine ja pärandist loobumine

Pärimisseaduse kehtiva teksti kohaselt tekivad pärandi avanemisega (pärandaja surma korral) isikud, keda seadus nimetab *pärima õigustatud isikuteks*. Nende ringi määrab kindlaks pärandaja viimse tahte avaldus (testament või pärimisleping) või selle puudumise korral seadus. Neil isikutel on õigus pärand vastu võtta, pärandist loobuda või jätta oma tahe avaldamata, see on jätta pärand vastu võtmata ning pärandist loobumise tahe avaldamata. Õigus pärandile tekib pärandi vastuvõtmisega, milleks on vaja avaldada sellekohast tahet seaduses ettenähtud vormis. Pärandi avanemise ja pärandi vastuvõtmise vahele tekib periood, kus pärandvara ei kuulu kellelegi. Seda asjaolu peetakse vastuvõtusüsteemi üheks oluliseks puuduseks. Pärast pärimisseaduse muutmist jääks termin *pärima õigustatud isik* küll alles, kuid see saaks uue tähenduse. Kuna eelnõu kohaselt näeb pärimisseaduse § 4 ette, et pärandi avanemisel läheb pärand pärijale üle, siis pärima õigustatud isik on eelnõu kohaselt pärija, kellele on pärand üle läinud, kuid kellel on seaduses ettenähtud tähtaja jooksul õigus pärandist loobuda.

Pärandi vastuvõtmiseks või pärandist loobumiseks tuleb pärijal esitada notarile sellekohane avaldus, mille notar tõestab. Pärimisseaduse järgi on isik pärandi vastu võtnud ka siis, kui ta vastuvõtuavaldust pole küll esitanud, kuid on asunud pärandvara või selle osa valdama, kasutama või käsutama. Eelnõu annab mõistele *pärandi vastuvõtmuks lugemine* uue sisu. Selle kohaselt on pärija, kellele pärand on pärandi avanemisel üle läinud ning kes ei ole seaduses nimetatud tähtaja jooksul pärandist loobumise avaldust esitanud, pärandi vastu võtnud. Tähtajaks on kolm kuud hetkest, mil pärija saab teada või peab teada saama pärandaja surmast ning oma pärimisõigusest.

Pärimisseaduse §-s 118 on sätestatud, et kui avalduse esitamise tähtaeg on avaldust esitamata mööda lastud mõjuval põhjusel, võib kohus *tähtaja ennistada*. Eelnõus kasutatakse selles tähenduses keelendit *määrata uue tähtaja*, mis on täpsem.

Pärimisseaduse muutmise korral võetakse seadusesse uue terminina *üleskutsemenetlus pärija väljaselgitamiseks*. Kui pärija pole teada, võib notar seadusesse lisatava § 125¹ alusel algatada üleskutsemenetluse. Selleks avaldab ta teate pärandaja surma kohta ja üleskutse

TERMINOLOOGIA

---

pärijatele teatada endast üleskutse avaldamisest alates ühe kuu jooksul. Kui ükski pärija endast ei teata või kui endast teatanud pärija ei suuda seejärel ühe kuu jooksul oma pärimisõigust tõestada, eeldatakse, et pärija on kohaliku omavalitsuse üksus või kui pärand on avanenud välisriigis ja pärimisele kohaldatakse Eesti õigust, siis Eesti Vabariik. Pärija, kes pole pärandist loobunud ega ole endast tähtaegselt teatanud, säilitab oma pärimisõiguse. Pärandi saamiseks tuleb tal pärand sellisel juhul omavalitsusüksuselt või riigilt välja nõuda.

Pärandi hoid

Pärandi vastuvõtusteel põhineva pärimiskorra üheks oluliseks puuduseks on peetud seda, et pärandi avanemise ja pärandi vastuvõtmise vahel on periood, kus pärandvaral pole omanikku. See võib kujuneda pärandaja kohustuste täitmise takistuseks. Seda puudust pidi leevendama kohtu määratud pärandi hooldaja tegevus. Mingi hõljumisaeg tekib ka eelnõu aluseks oleva loobumissüsteemi puhul. Eelnõu kohaselt läheks pärand avanemise korral pärijatele üle, kuid pärima õigustatud isikute väljaselgitamine võib aega nõuda ning neil isikutel on pärandi avanemisest teadasaamisest alates kolm kuud aega pärandist loobumise õiguse kasutamiseks, samuti võivad pärijad asuda eemal ning viivitada pärandvara valitsemisele asumisega. Seepärast on pärandvara säilimise tagamiseks ning pärandvara suhtes nõudeid omavate isikute huvide kaitseks eelnõus ette nähtud pärandi hoiumeetmete kohaldamine. **Pärimiseks hoiumeetmeks on pärandvara valitsemise korraldamine ja pärandi hooldaja tegevus.** Eelnõuga laiendatakse ja täpsustatakse hooldaja ülesandeid ja õigusi.

Eelnõuga nähakse ette, et hooldaja peab tegema pärandi inventuuri, vara heaperemehelikult valitsema ning käsutama pärandvara üksnes oma kohustuste täitmiseks. Uus on eelnõus ettenähtud *hooldaja õigus pärandvara ära müüa*. Seaduse § 112 lõigetele lisatava uue, lõike 7 kohaselt juhul, kui pärija ei ole selgunud pärandi avanemisest alates kuue kuu jooksul või kui pärandi vastuvõtnud pärija ei ole pärandi vastuvõtmisest alates kuue kuu jooksul asunud pärandvara valitsema, võib pärandi hooldaja pärast inventuuri tegemist pärandvara müüa ning müügist saadu hoiustada.

Eelnõuga täpsustatakse *hooldaja ülesandeid pärandaja kohustuste täitmisel*, milleks võetakse seadusesse uus paragrahv 112¹. Selle kohaselt peab pärandi hooldaja pärast pärandi inventuuri tegemist rahuldama pärandvara nimekirja kantud nõuded, mille täitmise tähtpäev on saabunud. Kui aga pärandi hooldus on määratud pärandvara suhtes nõuet omava isiku taotlusel, rahuldab hooldaja pärandvara nimekirja kantud nõuded ning pärandvara antakse välja pärast nõuete rahuldamist.

Pärija õigused ja kohustused. Vastutus pärandaja kohustuste täitmise eest

Eelnõu selles osas on mõistena sõnastatud *pärija õigus keelduda pärandaja kohustuste täitmisest*. Eelnõus nähakse ette võtta seadusesse § 133¹, milles sätestatakse, et pärandaja kohustuste täitmist ei saa pärijalt nõuda enne pärandi vastuvõtmist. See käib pärija kohta, kellele küll on pärand seaduse alusel üle läinud, kuid kellel on õigus pärandist loobuda.

TERMINOLOOGIA

Nagu eespool mainitud, nimetab seadus neid ka *pärima õigustatud isikuteks*. Pärija võib pärandaja kohustuste täitmisest keelduda ka siis, kui on võetud pärandi hoiu meetmeid. See õigus on tal eelnõu kohaselt kuni hoiumeetmete lõpetamiseni. Keelduda aga ei saa, kui võlausaldajal on kohustuse täitmise tagamiseks õigus pärandvara hulka kuuluv ese pantida ja pärandi avanemisest on möödunud kolm kuud või kohustuse täitmise tagamiseks on kinnistusraamatusse tehtud eelmärke.

Eelnõuga jääb kehtima nõue, mille kohaselt vastutab pärija pärandaja kohustuste täitmise eest ka oma varaga, kui pärandvarast ei piisa kõigi kohustuste täitmiseks ning ei ole tehtud pärandi inventuuri. Oluliselt aga muudetakse ja täpsustatakse pärandi inventuuri tegemise korda ning pärija vastutust pärast inventuuri tegemist. Eelnõuga laiendatakse *pärija õigust esitada inventuuri nõue*. Peale õiguse esitada inventuuri nõue pärandi vastuvõtmisel on pärijal eelnõu kohaselt õigus esitada see nõue notarile ka kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta on saanud teada või pidanuks teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.

Olulisi muudatusi ja täpsustusi näeb seadus ette *pärandi inventuuri tegemise korras*. Notar nimetab inventuuri tegija ja annab inventuuri tegemiseks tähtaja, mis ei või olla lühem kui üks kuu ega pikem kui kolm kuud. Eelnõuga nähakse ette, et inventuuri tegemisel korraldatakse *üleskutsemenetlus pärandaja kohustuste kindlakstegemiseks*. Menetluse korraldab notar, kes avaldab teate, milles kutsub pärandvara suhtes nõudeid ja õigusi omavaid isikuid üles teatama inventuuri tegijale oma nõuetest ja õigustest üleskutse avaldamisest alates ühe kuu jooksul. *Pärandvara nimekirja* kantakse pärandvara hulka kuuluvad esemed, üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud nõuded, kinnistusraamatu kannetest tulenevad nõuded, pärandaja matuse kulud, pärandaja perekonnaliikmete ülalpidamise kulud ning kohustused testamendi ja pärimislepingu järgi. Pärandvara nimekirja kinnitab notar ja sellega loetakse inventuur tehtuks. Eelnõus on esitatud *kohustuste täitmise järjekord* ja *pärija vastutus järjekorra rikkumise eest*. *Pärija vastutus pärandvara nimekirja kantud nõuete täitmise eest* on piiratud pärandvara väärtusega. Eelnõu kohaselt vastutab üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest pärija pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud.

Kaaspärijad

Eelnõuga täpsustatakse õigussuhteid, mis tekivad siis, kui pärandi on vastu võtnud mitu pärijat. Selliseid pärijaid nimetatakse kaaspärijateks. Pärimisseaduse kehtiva teksti kohaselt on nende omandisse läinud pärandvara puhul tegemist kaasomandiga. Eelnõus käsitatakse seda aga kui *pärandvara ühisust*, kus vara kuulub kaaspärijatele ühiselt. Eelnõuga sätestatakse, et pärandvara ühisusele ja kaaspärijatevahelistele varalistele suhetele kohaldatakse kaasomandi sätteid.

Eelnõuga sätestatakse ka *kaaspärija käsutusõigus*. Selle kohaselt võib kaaspärija käsutada temale kuuluvat mõttelist osa pärandvara ühisusest. Ta ei saa aga iseseisvalt käsutada

TERMINOLOOGIA

---

pärandvara hulka kuuluvaid esemeid ega mõttelist osa nendest. Eelnõus määratletakse ka *kaaspärija mõttelise osa omandaja õiguslik seisund*. Osa omandaja ei muutu kaaspärijaks, temale lähevad üle vaid kaaspärija varalised õigused ja kohustused. Pärandil lasuvate kohustuste täitmise eest vastutavad kaaspärija ja tema osa omandaja solidaarselt. Sätestatakse ka *kaaspärijate ostueesõigus*, mis tekib siis, kui kaaspärija müüb oma osa kolmandale isikule.

Eelnõus on täpsustatud sätteid, mis käsitlevad pärandvara jagamist kaaspärijate vahel. Nähaakse ette, et pärandvara jagamise korral hõlmab pärandvara ka vara, mille kaaspärijad on omandanud pärandvara hulka kuuluva õiguse alusel või pärandvara arvel või hüvitisena pärandvara eseme hävimise, kahjustumise või äravõtmise eest. Pärandvara jagamisel lähtutakse pärandvara hulka kuuluvate esemete harilikust väärtusest, mis neil oli jagamise ajal.

Pärimisseaduses (§ 150) on säte, mis näeb ette, et pärandaja laps, kes on kaaspärija ja on pärandajat ühises majapidamises oma vara või tööga oluliselt abistanud, võib pärandvara jagamisel nõuda selle eest õiglast hüvitist. Pärimisseaduse vastuvõtmisel peeti siin silmas eeskätt talumajapidamist. *Osutatud abi* mõiste mahu laiendamiseks sätestatakse eelnõus, et ka ühises majandus- ja kutsetegevuses osutatud abi hüvitatakse, kui pärandvara on selle tulemusena säilinud või suurenenud. Eelnõu kohaselt on õigus saada hüvitist nii pärandaja lastel kui ka kõigil tema alanejatel sugulastel.

Pärimismenetlus notari juures

Eelnõu kohaselt võetakse pärimisseaduse kuuendasse ossa “Pärimise käik” kolme paragrahvi sisaldav 6. peatükk “Pärimismenetlus notari juures”. Selles sätestatakse *notari juures pärimismenetluse algatamise kord* ja selle *menetlemise käigus tehtavad esmased toimingud*.

Pärimismenetluse võib algatada pärija, kes esitab selleks notarile pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise kohta notariaalselt tõestatud avalduse. Selles esitab pärija ka andmed pärandi avanemise kohta, talle teada olevate kaaspärijate ja võimalike sundosasaajate kohta, pärijale teada olevate testamentide ja pärimislepingute kohta ning pärijale teada olevate pärandaja võlgade kohta. Pärimismenetluse võib algatada ka pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või pärandvara suhtes muid õigusi omav isik. Selleks tuleb notarile esitada notariaalselt tõestatud avaldus. Pärimismenetluse korraldab notari, kes esimesena on saanud pärimismenetluse algatamise avalduse.

ERKI SILVET

TERMINOLOOGIA

UUS TERMIN – KAS SELGUS VÕI SEGADUS? MÕTTEID SEOSSES MÕISTETEGA SUNDRAHA JA SUNNIRAHA

Viimastel aastatel asetleidnud õigusloome mahu suurenemine avaliku õiguse valdkonnas on kaasa toonud ka uute mõistete tekke kehtivas õiguses. Mõneti on selline areng olnud prognoositav, sest täpne ja asjalik õiguskeel eeldab selliste terminite olemasolu, millele tuginedes oleks võimalik sõnastada sisukaid, kõigile ühtmoodi arusaadavaid õiguslauseid.

Haldusõiguse valdkonda lisandunud uute seaduste seas võib esmajoonel esile tõsta haldusmenetluse seadust (HMS). Sellega on lahutamatu seotud asendustäitmise ja sunniraha seadus (ATSS) ja riigivastutuse seadus (RVastS). Haldusmenetlus kui üks õigusriikliku halduse funktsioneerimise tagajaid ei ole senisele Eesti õigusele võõras: mitu selles seaduses kasutatavat mõistet on olnud varem eriseadustes või olulisemates kohtulahendites lahti seletatud. Toon öeldu illustreerimiseks mõne näite:

- **haldustegevuse eesmärgipärasuse (proportsionaalsuse) põhimõte:** HMS § 3 lg 2, varasemates õigusaktides näiteks keeleseaduse § 2¹ lg 2, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1997. aasta 6. oktoobri otsus nr 3-4-1-3-97;
- **kaalutusõiguse (diskretsiooni) põhimõte:** HMS § 4, kohtulahenditest väärivad selle sõnastajatena mainimist Riigikohtu halduskolleegiumi 1998. aasta 8. mai lahend nr 3-3-1-17-98 ja 2000. aasta 18. mai lahend nr 3-3-1-11-00;
- **haldusorgan:** HMS § 8, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1996. aasta 20. detsembri otsus nr 3-4-1-3-96;
- **vaie:** HMS § 71 lg 1, Riigikohtu halduskolleegiumi 1999. aasta 20. detsembri määrus nr 3-3-1-48-99.

Loetelu ei ole loomulikult ammendav, see annab vaid mõne mõiste varal aimu sellest, kuidas õigusloomes ning kohtupraktikas aktsepteeritud mõisteid on ka haldusõiguse üldosa mõistepagasi ühtlustamisel viimaks kasutama hakatud.

Haldusmenetluse seaduse mõistesüsteemi oli küllalt lihtne kujundada. See eeldas üksnes valdkonna eriseaduste ja kohtulahendite süstemaatilist läbitöötamist, sobivate mõistete eraldamist ning mitmest variandist sobivaima väljavalimist. Mõnikord tuli ka tõdeda, et praktikas on ühe nähtuse kirjeldamiseks kinnistunud eri terminid ning seetõttu said mõlemad ka seaduses ära nimetatud. Parim näide sellisest kompromissist on *kaalutusõigus*, mille sünonüümina toob HMS § 4 lg 1 esile ka *diskretsiooni*.

Teistsugune lähteolukord valitses aga haldusmenetluse seadusega tihedalt seotud asendustäitmise ja sunniraha seaduse ning riigivastutuse seaduse väljatöötamisel. Mõlemad valdkonnad olid seni vähe reguleeritud: riigivastutust käsitlesid üksnes tsiviilkoodeksi pa-

TERMINOLOOGIA

---

ragraavid 448–450; asendustäitmise ja sunniraha seaduse valdkonnas oli reguleeritud üksnes *asendustäitmist* kui haldusõiguserikkumiste korral rakendatavat taastusvahendit, seevastu *sunniraha* oli täiesti uudne sunnivahendi liik.

Millised olid nende mõistete loomise tagamaad? *Asendustäitmise* mõiste loomisel võeti aluseks selle sunnivahendi sisuline olemus. ATSS § 11 lõike 1 kohaselt rakendatakse asendustäitmist siis, kui ettekirjutusega kohustatud isik ei täida talle pandud kohustust tähtaegselt ning seda teeb tema asemel ettekirjutuse teinud haldusorgan ise või selleks volitatud kolmas isik. Kohustuse *täidab* haldusorgan või kolmas isik kohustatud isiku *asemel*. Nõnda sündis *asendustäitmise* mõiste: ühelt poolt väljendab see aktiivset tegutsemist (*täitmine*), teiselt poolt viitab täiendsõna tegutsemisele kellegi teise eest (*asendus-*).

Mõnevõrra keerulisem on olukord terminiga *sunniraha*. ATSS § 10 lõikes 1 on öeldud: “Sunniraha on hoiatuses kindlaksmääratud summa, mille peab adressaat tasuma, kui ta ettekirjutusega pandud kohustust hoiatuses märgitud tähtaja jooksul ei täida.” Seega on sunniraha mõjutusvahend, millega haldusorgan püüab kohustatud isikut suunata talle pandud kohustusi täitma. Sunniraha kohaldamisele peab eelnema hoiatus ja isikul peab olema piisavalt aega, et seda vabatahtlikult arvesse võtta. Et sunniraha on üks avaliku võimu kohaldatav mõjutusvahend, sai sellegi loomisel arvestatud kahte asjaolu: esmalt võeti aluseks sunnivahendi üldliik *raha* ning sellele lisati täiendsõnana tema rakendamise eesmärk – *haldussunni* kohaldamine. Tekkis uus termin *sunniraha*, mis on praeguseks jõudnud juba ka mitme eriseaduse haldussundi käsitlevasse ossa.

Kuid on olemas ka sarnase kõlaga mõiste *sundraha*, mistõttu tekib sisulise eristamise vajadus.¹

Sundraha mõiste võeti Eesti õiguses kasutusele 1999. aastal, kui jõustus kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise seadus ja koos sellega kriminaalmenetluse koodeksi muutmise seadus. Kriminaalmenetluse koodeksi § 87¹ määras süüdimõistva kohtuotsusega kaasneva sundraha suuruse, kuid ei avanud sundraha mõiste sisu. Juriidiline määratlus puudub ka kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise seaduses, kuigi mõnevõrra on abiks seaduse seletuskiri. Selle järgi on sundraha määramise eesmärk koguda kohtukulude osana kuriteoohvritele riikliku hüvitise tasumiseks vajalikku raha.

Järelikult erineb *sundraha* mõiste oluliselt *sunniraha* mõistest: *sundraha* eesmärk ei ole sundida isikut teatud tegu tegema, vaid kuriteoohvrile tekitatud kahju hüvitama.

---

¹ Mõistete välist sarnasust tuleb õigusaktides ette küllalt tihti ja see põhjustab segadusi. Näiteks mõisted *haldusmenetlus*, *halduskohtumenetlus* ja enne karistusseadustiku kehtima hakkamist (01.09.2002) ametliku terminina kasutatud *haldusõiguserikkumiste menetlus*. Kuigi kõik need mõisted on oma sisult üksteisest selgelt eristatavad, kehtivad näiteks praegugi mitmes kohalikus omavalitsuses määrused pealkirjaga “Haldusmenetluse korraldamine”, mille sisuks on aga haldusõiguserikkumiste protokolle koostama ja haldusõiguserikkumiste asju menetlema volitatud ametiisikute määramine.

TERMINOLOOGIA

Raske on hinnata, kumb mõiste on omaette võttes sisult täpsem või parem, kuid nende kõlaline sarnasus võib põhjustada segiminekut. Segadusi aitab vältida see, et neid kasutatakse eri valdkondades. *sunniraha* on haldusmenetluse termin, *sundraha* aga on omane karistusmenetlusele. Erinevus väljendub ka laekumiste arvestuses – rahandusministri 2002. aasta 13. augusti määruse nr 99 kohaselt on *sundraha* kui riigieelarve tulu klassifikaatoriks 199.23, *sunniraha* ja asendustäitmisest laekuv muu tulu laekub aga eelarvereele 199.24.

* * *

Õiguskeel nagu üldkeelgi on elava keelena pidevas muutumises. Ta saab mõjutusi ühiskonna üldistest arengutest, tehnoloogilistest uuendustest ning seni reguleerimata valdkondade juriidilisest määratlemisest. Uute terminite kasutuselevõtt õigusloomeprotsessis on paratamatu ja loomulik. See peaks aga toimuma tõrgeteta ja olema keskmisele õiguse rakendajale mõistetav. Peale mõiste sisu määratlemise tagab arusaadavuse ka mõistet väljendava termini selge eristatavus teistest sisulähedastest või samakõlalistest terminitest. Et seda saavutada, peab õigusloojal olema lai silmaring, st ta peab tundma eri õigusharusid ning tabama keelenüansse. Ta ei tohiks tagasi kohkuda uudissõnade kasutuselevõtu ees juhul, kui senine termin ei suuda mõiste sisu piisava täpsusega edasi anda. Uudistermin peab olema mugav kasutada ning sobima eesti keele üldisesse konteksti.

ANNO AEDMAA,
Justiitsministeeriumi
avaliku õiguse osakonna nõunik

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

TUNNETAGEM MAAILMA OMAS KEELES!

Mõiste ja sõna vahetamine keeliti erinev. Mõningaid mõisteid eristatakse täpsemalt ühes, mõningaid teises keeles. Ja neid ei eristata mitte ainult täpsemalt, vaid ka erinevalt,¹ olenevalt rahva geograafilisest asukohast, seega teda ümbritsevast maastikust, olenevalt rahva arengutasemest, aga ka sellele tasemele eelnenud arenguetappidest, keelkonnast, kuhu kuulub kõneldav keel, ja paljust muustki. Näiteks on eestlasele *mägi* isegi 300 meetri kõrgune muhk maapinnal, üht neist tunneme koguni Suure Munamäe nime all. Norralasele või austerlasele on säärane kõrgend *küngas* või koguni *künkake*. Metsarahvana on eestlased eristanud *legendikku* ja *välu*, sakslasele on see üks *Lichtung* kõik. Eestis asuvad talud üksteisest ikka lahus, Venemaal on majad külas kõrvuti. Sestap ei vaja eesti keel rohkem kui üht sõna – *talu*, vene keeles on *usadjba* ja *hutor* kaks eri asja.

Idealis võiks ehk olla nii, et keeles vastab ühele mõistele üks sõna. Tegelikus elus nii ei ole. Tiiu Ereft on öelnud: “Mitmetähenduslikkus on loomuliku keele sõnavaras normaalne nähtus.”² Kui vaadata, mida pakub ÕS 1999 *normaalse* vastetena, siis ilmselt sobiks selle väite puhul *normaalse* vasteks *harilik*, ei sobiks aga *normile vastav*. Ei ole niisugust normi, et sõnad peavad olema mitmetähenduslikud. On ju ka tühetahtluslikkus *normaalne* ehk *harilik* nähtus.

Keel on tunnetusvahend. Koguni eelkõige. See tõdemus on olnud visa teatavaks saada. Eestiaegne “Eesti entsüklopeedia” keelt tunnetusvahendina ei maini. ENE nendib 1971. aastal, et keel on “inimesele omane märgisüsteem (semiootiline süsteem), mis on inimeste olulisim suhtlemisvahend ja abstraktse mõtlemise kandja”. 1989. aasta ENE teab keelt kui inimeste olulisimat suhtlemisvahendit, keele “teine peafunktsioon on tegelikkuse kajastamine”. Alles “Väike entsüklopeedia 2002” ütleb selge sõnaga, et keel on “häälikuil rajanev märgisüsteem, mis on inimeste põhiline omavahelise suhtlemise ja maailma tunnetamise vahend.” Usutavasti vahetab mõni järgmine entsüklopeedia määratluses suhtlemis- ja tunnetusvahendi järjekorra – suhelda saab, kui mõisted on tunnetatud ehk tunnetus eelneb suhtlemisele. Mõiste vajab väljautlemiseks sõna, mitte vastupidi.

Viimase kümne aasta jooksul on olnud selgesti täheldatav suundumus sünkroniseerida inglise keele mõistesüsteemi eesti keele omaga ehk kui inglise keeles tähistab üks sõna mitut mõistet, siis ei tohi ka eesti keel neid mõisteid eristada, vaid peab neid tähistama üheainsa sõnaga. Küll ei ole olnud märgata vastupidist suundumust. Ei arvata, et kui inglise keel eristab tähendusi mitme sõna varal, siis peaks seal eesti keele eeskujul piirduma ühe sõnaga. Näiteks kui meie sõnale *suur* vastavad inglise keeles *great*, *grand*, *big*, *large*, *tall* jt, siis inglise keel ei pea ühe sõnaga läbi ajama. Teisisõnu: eesti keel tuleb tõmmata inglise keele liistule, mitte vastupidi.

---

¹ Vt nt E. Oksaar. Keelte tähendusstruktuurist. – Õiguskeel 2002, nr 3, lk 20–24.

² T. Ereft. Eesti keelekorraldus. Tallinn 2002, lk 80.

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

Tegelikkuses rakendatult vaesestab see tendents eesti keelt, vaesestab meie suhtlemisvõimalusi ja mis kõige olulisem – vaesestab meie tunnetamisvõimalusi. Tõestamaks säärase suundumuse levikut, esitagem näiteid.

Eesti keel eristab *rasedust* ja *tiinust*, inglise keeles on üks sõna – *pregnancy*. Kuid juba on olnud lugeda *rasedatest hobustest* ja *delfiinidest*.

Kabi ja *sõrg* on eesti keeles eri asjad, inglise keeles on nende tähistamiseks üks sõna – *hoof*. Ometi on juba olnud võimalik lugeda, et *lehm löi kabjaga*.

Divisjon on inglise keeles niihästi *divisjon* kui ka *osakond*. Keelevõhikud on ristinud pankade (aga ka Tallinna Sadama) *osakonnad divisjonideks* ehk teatud *sõjaväeüksusteks*, mõistmata, et pank ise peaks siis olema *diviis*.

Product on eesti majanduskeeles *toode*, aga panganduses, kindlustuses jm *teenus*. Pole olemas *laenutoodet*, *intressitoodet*, *kindlustustoodet* ega *teise samba toodet*. Need on kõik *teenused*.

Interest tähendab inglise keeles niihästi *intressi* ehk *kasvikut* kui ka *viivist*, mis on eesti keeles vastandmõisted: esimest saadakse, teist antakse. Ometi kiputakse läbi ajama ühe *intressiga*, mis on Riigikogu asjatundmatuse tõttu isegi seadustesse jõudnud.

Industry ei tähenda inglise keeles üksnes seda, mida eesti keeles mõistetakse *tööstuse* all. See võib olla igasugune tegevusala. Ainult keelevaistuta inimene saab kirjutada *turismi* asemel *turismitööstusest*, *seksuaalteeninduse* asemel *seksitööstusest* või koguni *härjavõitluste korraldamise* asemel *härjavõitlustööstusest*.

Oil on inglise keeles igasugune *õli*, sealhulgas maaõli ehk *nafta*. Eesti keeles tehakse *õli* ja *nafta* vahel selget vahet.

Farmer on inglise keeles igasugune *talunik* ja *farm* igasugune *talu*. Eesti keeles on *farm* ja *farmer* inglise keeleala *talu* ja *talunik*. Näiteks Eestis, Poolas või Ukrainas ei ole *farmereid*, USA-s, Kanadas või Zimbabwes on eeskätt *farmerid*, keda pole patt nimetada ka *talunikeks*.

Võõrsõna *essee* tähendab eesti keeles “kunstipärasest vormis ja vaimukas sõnastuses kirjutist”. Eesti keel eristab (*kooli*)*kirjandit*, mis vaid erandjuhul võib olla *essee*, üldjuhul seda ei ole. Inglise keel seda vahet ei tee.

Selget vahet ei tee inglise keel ka *väsimisel* ja *tüdimisel*. Eesti keel teeb. Näiteks ei ole USA Arafatist *väsimud*, vaid *tüdinud*.

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

Work käib inglise keeles nii *töötamise* kui ka *tegemise, toimimise, mõjumise* ja veel palju muu kohta. Näiteks *suhted, sidemed* või *lepingud* ei *tööta*, vaid *toimivad*, kellegi *nimi* ei *tööta*, vaid *mõjub*.

Massive pole eesti keeles ainult *massiivne*, vaid ka *hulgaline, suur* jms. *Investeeringud* või *rahalised toetused* ei ole *massiivsed*, vaid *suured*, *töökohti* ei vähendata *massiivselt*, vaid *hulgi*, *verejooks* ei ole *massiivne*, vaid *rohke*.

Igal keelel on maailmas täita oma koht. Iga keel rikastab maailma sellega, mis temas on teisiti kui teistes keeltes. Sellega, mis juba olemas on, rikastada ei saa. Eesti keele rikkusi on paljudel juhtudel tähenduste eristamine täpsemalt kui mõnes teises keeles (ega eesti keeles ole mõiste ja sõna vahetõde täpsem ainult inglise keelega võrreldes)³. Mõistete eristamine võimaldab maailma täpsemini tunnetada. See on eesti keele panus tunnetamisse üldse. Loo- budes omast ja matkides võõrast osutame karuteene peale iseenda ka ülejäänud maailmale.

UNO LIIVAKU

---

³ Seda teemat on varemgi käsitletud. Vt nt U. Liivaku. Kaart, pilet, talong, plaan. – Õiguskeel 1995, nr 2, lk 21–22; U. Liivaku. Rahvus, rahvas ja riik. – Õiguskeel 1997, nr 4, lk 17–19; L. Kaagjärv. Number ja arv. – Õiguskeel 2002, nr 2, lk 28–29; U. Liivaku. Loterii auhind ja armee spiiker. – Keel ja Kirjandus 1999, nr 3, lk 193–194.

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

MÕISTETÄPSUSTUSI JA KEEIENÕUANNET

Mida õigusnorm reguleerib?

Seni on tavaliselt räägitud ja kirjutatud, et *õigusnorm reguleerib* toimivat või tekkida võivat *ühiskondlikku suhet* suhteosaliste ehk subjektide õiguste ja kohustuste kindlaksmääramise teel. Selle tulemusena muutub ühiskondlik suhe õigussuhteks, mille sisuks on õigusnormidega kindlaksmääratud õigused ja kohustused ja suhte objektiks suhte subjektide käitumine õigusnormidega kindlaksmääratud tingimustes.

Viimasel ajal on meie õigusaktides ja õiguskirjanduses hakatud rääkima ka *õigussuhte reguleerimisest*. Näiteks Tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-s 4 (RT I 2002, 35, 216) öeldakse, et õigussuhet reguleeriva sätte puudumise korral kohaldatakse sätet, mis reguleerib õigussuhtele lähedast õigussuhet, kui õigussuhte reguleerimata jätmine ei vasta seaduse mõttele ega eesmärgile.

Riigikohtu halduskolleegiumi nõunik, doktorant Ivo Pilving kirjutab oma artiklis “Riigikohtu 2001. aasta praktika haldusmenetluse valdkonnas” (Juridica 2002, II, lk 114, 3. lõik), et haldusakt peab reguleerima õigussuhteid. Sama lehekülje viimasest lõigust võib lugeda, et erinevalt tehingutest kujutab haldusakt endast õigusakti – see reguleerib õigussuhteid. Lehekülje 116 neljandas lõigus väidetakse, et tegemist pole siiski haldusaktidega, vaid menetlustoimingutega, sest nendega ei otsustata veel menetluses olevat küsimust ega reguleerita õigussuhet lõplikult.

Enne kui vastata küsimusele, mida reguleeritakse, tuleb selgitada sõna *reguleerima* tähendust. “Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999” lk 663 I veerus antakse *reguleerima* vastena *korraldama, korrastama, korda või õigeaks seadma*. Näitena tuuakse samas *reguleerib mootorit (timmib, häälestab, reguleerib rõhku; reguleerimata ristmik)*. Sellest võib järeldada, et reguleerimine õiguslikus tähenduses saab olla millegi sätestamine normina, s.o mõne õiguse või kohustuse muutmine, mis lõppastmes reguleerib ikkagi subjektidevahelist suhet (nt õigust või kohustust).

Sellest lähtudes ei ole allakirjutanu arvates õige rääkida õigussuhte, vaid ikkagi ühiskondliku suhte ehk suhte subjektide käitumise reguleerimisest või korraldamisest või korrastamisest. Ühiskondlik suhe kui reguleerimisobjekt on esmane, õigussuhe kui selle suhte reguleerimise üks viise on teisene. Sellele võib vastu väita ja öelda, et riigil võib tekkida vajadus korrastada ka olemasolevaid õigussuhteid. Kahtlemata selline vajadus sageli ka tekib. Kuid korrastamine seisneb sel juhul teatud õigusnormide kehtetuks tunnistamises, muutmises ja/või uute õigusnormide kehtestamises ning vaevalt oleks ka sel juhul õige rääkida õigussuhte reguleerimisest. Sisuliselt on siis tegemist õigussüsteemi või selle osa, õigusvaldkonna, õigusinstituudi vms täiustamisega, mis vastuoluliste või ekslike normide kehtetuks tunnistamise, muutmise, täiendamise ja uute normide kehtestamise teel täiustab ühiskondlike suhete õiguslikku regulatsiooni.

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

Allakirjutanu arvates ei saa õigusakt reguleerida ei ühiskondlikku suhet ega õigussuhet. Ühiskondlikku suhet ehk suhteosaliste käitumist saab nende õiguste ja kohustuste sätestamise teel reguleerida ikkagi vaid õigusnorm. Ühes aktis võib olla mitu samasse või eri õigusvaldkonda kuuluvat normi, samuti nagu üks õigusnorm võib olla mitmes õigusaktis.

Kokkuleppeline lisapuhkus

Töölepingutesse, kodukordadesse ja kollektiivlepingutesse on ilmunud uus termin – *kokkuleppeline lisapuhkus*. Sellise termini vastu ei ole midagi, kuid talle tuleks anda kindel sisu.

Puhkuseeaduse (PuhkS) § 2 kohaselt koosnevad töö laadi ja tingimuste järgi antavad puhkused (mida võiks ka nimetada tööpuhkusteks) põhipuhkusest vastavalt PuhkS §-le 9 ja lisapuhkusest vastavalt PuhkS §-le 10.

Põhipuhkuse, sealhulgas pikendatud põhipuhkuse kestus on täpselt määratud PuhkS-is või selle alusel antud Vabariigi Valitsuse määruses. Ka töötajad, kellel on õigus saada lisapuhkust, on PuhkS-is määratud. Nende tööde loetelu, kus lisapuhkust antakse, ning nende lisapuhkuste kestus on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega. Kuid PuhkS-i § 10 lõike 3 kohaselt võib kollektiiv- või töölepinguga ette näha täiendavad alused lisapuhkuse andmiseks. Lõige 4 sätestab aga, et võib ette näha ka muid lisapuhkusi. PuhkS-i § 6 kohaselt on võimalik töötajale seaduse või muu õigusaktiga ettenähtud puhkust pikendada kollektiiv- või töölepinguga või poolte kokkuleppel. Seejuures ei tehta takistusi pikendada põhi- või lisapuhkust või ka kogu puhkust. Järelikult on kokkuleppeline see puhkus, mis antakse töötajale üle õigusaktiga kindlaks määratud puhkuse kestuse. Kokkuleppelise puhkusega on tegemist ka siis, kui kollektiiv- või töölepinguga nähakse ette täiendavad alused lisapuhkuse andmiseks.

Puhkuse pikendamine üle õigusaktiga ettenähtud kestuse või täiendavate aluste kehtestamine lisapuhkuse andmiseks võib olla tööandja (tööandjate ühingu või liidu) ja töötajate kollektiivi (töötajate ühingu või liidu) kokkuleppe tulemus või tööandja ja töötaja kokkuleppe (olgu töölepingu või eraldi kokkuleppe) tulemus.

Kokkuleppelise lisapuhkuse andmise korral tuleks kindlaks määrata ka lisapuhkuse kestus ja puhkuse andmise aluseks oleva kokkuleppe kehtivuse aeg. Et seaduses nähakse ette töötaja puhkuse kestuse alammäär, mida tööandja on kohustatud järgima, siis võib tööandja töötajale anda ka tasulise lisapuhkuse näiteks pikaajalise töö, heade töötulemuste vms eest. Niisugustel juhtudel ei ole tegemist kokkuleppelise lisapuhkusega, vaid tööandja suvaga. Tööandja ise määrab, mille eest ja millises ulatuses ta lisapuhkust annab. Ka võib ta sel juhul kindlaks määrata ajavahemiku, mil seda lisapuhkust antakse.

* * *

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

Ebaõnnestunud keelekasutust

läbi

Häirivalt palju kasutatakse üliõpilastöodes ja õigusalastes kirjutistes vene ja ka saksa keele mõjutusel sõnaläbi (sks *durch*, vn *terez*), kusjuures ka sõnade järjestus jätab tihtipeale soovida.

Näiteks laused:

Töölepingu lõpetamise kord on reguleeritud läbi seaduse.

Avalik arutelu toimub läbi meediakanalite.

Võimete arendamine saavutatakse läbi erinevate koolituste.

Kas poleks siiski lihtsam ja eestlasele suupärasem öelda, et
töölepingu lõpetamise korda reguleerib seadus;
avalik arutelu toimus meedias;
võimete arendamiseks kasutatakse mitmesuguseid koolitusvorme?

poliitika ja praktikad

Eestikeelsetes kirjatükkides, eriti tõlgetes, on inglise keele mõjul hakatud rääkima poliitikatest ja praktikatest.

Näiteks parteidel on erinevad poliitika ja

kohtutel on ühte liiki kuritegude eest karistuste mõistmisel erinevad praktikad.

Mitmuse kasutamise tava on tulnud inglise keelest. Eesti keeles on need sõnad tavaliselt ainsuses. Peale sõnaraamatus pakutud esimeste tähenduste – poliitika ja praktika – võib neid ka teisiti tõlkida.

Seega:

parteidel on erisugune poliitika;

kohtutel on üht liiki kuritegude eest karistuste mõistmisel erisugune tava.

vähemalt 14-aastasele või vanemale...

Väärteomenetluse seadustiku (RT I 2002, 50, 313) § 41 lõike 2 esimene lause sätestab, et *kutse antakse täisealisele isikule ning vähemalt 14-aastasele või vanemale alaealisele...*

Kas oleks olnud vähem täpne, kui lauses oleks öeldud, et *kutse antakse täisealisele või vähemalt 14-aastasele alaealisele...?*

Sama lõike teises lauses on kirjas, et *kui kutsutavale ei olnud võimalik kutset kätte anda, antakse see temaga koos elavale vähemalt 14-aastasele perekonnaliikmele....*

Kutse võib anda ka 15-, 16- ja 17-aastasele, ilma et peaks lisama *või vanemale*.
Piisab vanuse alammäära märkimisest.

HEINO SIIGUR

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

MIDA TASUB TEADA TÕLKETÖÖ TELLMISEL

Neile, kes ei ole keelehuvilised, on tõlke tellimine sageli raske probleem.

Üks Londoni tõlkeinstituut¹ andis möödunud aastal välja bro üüri² nõuannetega nendele, kes ostavad tõlkefirmade teenuseid. Kuigi raamatukese sihtrühmaks on rahvusvaheliselt suhtlevad ettevõtjad, puudutab probleem ka paljusid teisi. Ehk on meiegi lugejal bro üüris antud nõuannetest abi, sest tarbetekstide tõlkimisega seonduvat on meil suhteliselt vähe reguleeritud.

Et tõlketeenus on küllalt kallis, tuleks tõlgitavat materjali enne tellimuse vormistamist kriitiliselt hinnata, kaaludes bro üüris antud soovitusi ja nõuandeid.

Kas tõesti on vaja tõlkida kogu materjal?

Selle asemel et tõlkida huupi sadu lehekülgi dokumente, otsustage, millist informatsiooni tegelikult vaja on. Alati võivad ära jääda õnsad sõnad, eelkõige ennast ülistav proosa ja töö õnnestumisele kaasa aidanute loetelud.

Tõlkige dokumendist ainult asjakohased lõigud või tehke dokument lühemaks ning laske see tõlkida.

Joonis on enam väärt kui tuhat sõna.

Kaartide, piktogrammide ja skeemide oskuslik kasutamine on lugejale arusaadavam kui sõnastuse keerdkäigud või ülitehnilised kirjeldused. Tõlkija töögi on hõlpsam: oht komistada vähetuntud termini otsa on väiksem. Ja tõlge tuleb tõenäoliselt odavam.

Kasutage teksti üksnes siis, kui see on tõepoolest vajalik või kui see on sõnumi kohalejõudmiseks kõige tõhusam viis.

Mõelge algusest peale rahvusvaheliselt.

Kui dokumenti kasutab teie välispartner, püüdke vältida kultuuripõhiseid klii eesid. Viited rahvuslikule spordialale ning kirjanduse või kultuuriga seotud metafoorid võivad jääda arusaamatuks. Näiteks olge ettevaatlik inimese kehaosadele viidates: eri kultuurides saadakse neist eri moodi aru. Äрге lükkige teksti lentsõnu³, mis väljaspool teie kodumaad ei pruugi midagi ütelda ja sunnivad tõlkijaid abi otsima kohmakast sõnademängust või ümbernurgautlemisest.

Kui soovite säilitada kohalikku koloriiti, kontrollige tekstist arusaamist oma välispartneri abil, veendumaks, et teksti on võimalik mugandada.

---

¹ Institute of Translation & Interpreting.

² Bro üüri pealkiri on "Translation, getting it right: A guide to buying translations" ja see on kättesaadav ka Internetis, aadressil www.iti.org.uk.

³ Meil näiteks *tankist, katust pakkuma* jms.

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

Kui palju tõlge maksma läheb?

Tõlketööde hinnad on erisugused. Kõrge hind ei taga tingimata head kvaliteeti. Suure töönaosusega võib siiski väita, et teatud tasemest allapoole jääva hinna puhul võite saada sellise teksti, mis teie ettevõttele au ei tee. Kui tõlkija saab vaid veidi rohkem kui lapsehoidja, siis ta vaevalt teie valdkonna vastu huvi tunneb. Olge realist! Mitu lehekülge suudab tõlkija tunniga valmis teha? Kui palju aega teie arvates kulub oskuslikule tõlkele? Võrrelge seda ajaga, mis on kulunud lähteteksti koostamisele. Kui te ei saa lubada endale professionaalset tõlget, siis on teil võib-olla veel vara rahvusvahelisele turule minna.

Tuntakse mitmesuguseid tõlkeid. On olemas korralik, kuid viimistlemata tõlge, mis on mõeldud vaid teabe edastamiseks.⁴ Tavaliselt saab teavitamiseks mõeldud tõlget teha kiiremini ja odavamalt kui avaldamiseks mõeldud tõlget.⁵ Oma maine säilitamiseks on aga vaja laitmatut tõlget.

Mõni tõlge ei tööta juba algusest peale midagi head.⁶ Sageli tehakse selline tõlge keelt korralikult valdamata, ponnistades, grammatikaõpik ühes ja sõnaraamat teises käes. Heal juhul on need vähemalt naljakad. On ka tehniliselt muidu korrektseid tõlkeid, kus aga sõnade järjekord või valik on liialt mõjutatud lähtekeelest. Sellised tõlked võivad olla arusaadavad neile, kes asja tunnevad või kel on aega ning oskust ridade vahelt lugeda, mitte aga tavalugejale.

Paljud tõlkijad või tõlkefirmad pakuvad teabe edastamiseks mõeldud tõlget tulemkeele reeglitega kohandatud, korrektse ja avaldamiskõlbliku tõlke asemel. Arusaamatuste vältimiseks tehke see kohe kindlaks.

Seiske vastu kiusatusele ise tõlkida.

Rääkimine ei ole kirjutamine. Suuline sõnaosavus ei garanteeri ladusat, stiilset kirjutist. Isegi kui te pidevalt peate õnnestunud läbirääkimisi prantsuse, saksa või hispaania keeles ja viibite palju riikides, kus neid keeli räägitakse, peetakse 99 juhul 100-st teie kirjalikku väljendusoskust võõrapäraseks. Paljudes kultuurides ei ole kohaliku keele kohmakas ja lohakas kasutamine sugugi naljakas, vaid pigem solvav.

---

⁴ Inglise keeles *for-information translation*.

⁵ Inglise keeles *for-publication work*.

⁶ Artikli tõlkijal oli sel kevadel juhtum, kus tema ostetud Earl Mindelli raamat "Toit kui ravim" (kirjastus Perioodika AS, 2000) tuli poodi tagasi viia, sest seda lihtsalt ei sobinud kinkida. Paar näidet sellest. *Loomade uuringutega on tõestatud, et diallüülsulfiid (DAS), üks küüslauguõli komponente inaktiveerib potentsiid kartsinogeene. DAS vähendas nitrosamiini, eriti surmava looduslikult esineva kartsinogeeni metabolismi maksa poolt* (lk 110).

Või:

Indias lõpetavad inimesed traditsiooniliselt söömise maitseainete kausi, mis sisaldab kardemoniseemneid, nautimisega.

Või mida arvata väitest:

Küüslauku on aga keeruline kasutada, sest see on väga ebastabiilne.

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

Lõplik tekst peab olema valmis enne tõlkima asumist.

Kui ahvatlev ka oleks alustada tõlkimist hästi kiiresti, tuleb arvestada ka tõlkijaga. Mustandist alustamine on töömahukam, seega ka kallim ning tulemuski võib pettumust valmistada. Mis veel hullem: mida rohkem variante, seda tõenäolisem on, et lõplikku teksti satuvad vead. Sestap on tark oodata, kuni valmib lõplik tekst.

Mõnikord ei ole valikut: tähtaeg surub peale ja tõlketööd tuleb alustada enne lõpliku teksti valmimist. Kui asi on nii, siis märkige kindlasti paranduste tegemise aeg ja kuu-päevastage iga variant. Märkige tõlkijate jaoks selgesti ära muudatuste kohad kõigis versioonides.

Õelge tõlkijale, mille jaoks tõlget vaja on.

Kõne ei ole veebisait, reklaambrošüür ei ole kataloog.

Stiil, sõnavalik, sõnastus ja lause pikkus – kõik oleneb sellest, kus tekst avaldatakse ja mida sellega saavutada tahetakse. Vilunud tõlkija arvatavasti küsib teilt seda; tehke see ka endale selgeks.

Õelge tõlkijale, mille jaoks tekst tõlgitakse, et ta saaks oma versiooni teha kindlat lugejaskonda silmas pidades.

Kas kasutada õpetajaid ja õppejõude tõlkijatena? Kui sõandate.

Puutudes kokku võõrkeelsete tekstidega, teevad paljud oma esimese käigu kohalikku kooli või ülikooli keelteosakonda. See võib anda häid tulemusi firmasiseste tõlgete puhul, on aga riskantne teiste tekstide puhul. Võõrkeele õpetamine on nõudlik tegevus, mis nõuab erioskusi. Need ei ole kaugeltki samad oskused, mida on vaja ladusa, stiilse tõlke tegemiseks. Ohud on veelgi suuremad, kui teete valiku üliõpilasest tõlkija kasuks, kuigi see võib näida meeldiv ja odav lahendusvariant.

Sükkohal esitage endale küsimused. Mida te arvate arstiteaduse tudengist, kes teeb väiksemaid operatsioone, et saada õpingute jaoks raha? Kas te laseksite oma ettevõtte finantsaruandeid raha kokkuhoiu mõttes koostada äritudengil? Kas te peate oma brošüüri, kirja, aastaaruannet või kõnet pisiasjaks?

Üldjuhul tõlgivad professionaalsed tõlkijad vaid oma emakeelde.

Kui te tahate, et teie tekst tõlgitaks saksa või vene keelde, siis peaks seda tegema vastavalt kas saksa keelt emakeelena rääkiv sakslane või vene keelt emakeelena rääkiv venelane. Inglise keelt emakeelena rääkivad inglased tõlgivad võõrkeelest inglise keelde. Emakeelne eestlane tõlgib teksti kõige paremini eesti keelde. Tõlketöö tellijana ei pruugi teie seda teada, kuid tõlkija, kes selle põhireegli vastu eksib, on tõenäoliselt muudiski olulistes kvaliteedi-probleemides asjatundmatu.

On muidugi erandeid, aga mitte palju. Kui tõlkija väidab olevat üks neist, paluge näha tema tõlkeid. Kui need on faktitäpsed ja hästiloetavad ning kui tõlkija tagab teie tekstile samasuguse kvaliteedi – siis miks mitte. Mõnikord aga võib tõlkija, kellel on kogemus teatud valdkonnas, olla nõus tööga, mis on tema jaoks võõras. Sellisel juhul peaks emakeele asjatundja tõlget enne trükkiminekut hoolikalt toimetama.

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

Kas kodumaast kaugel elav tõlkija kaotab sideme emakeelega? Kaugemas tulevikus ehk küll, kuid asjatundlik lingvist peab oma keeleoskuse säilitamist vägagi oluliseks, ükskõik kus ta elab.

Kui tõlkija esitab küsimusi, siis on see hea märk.

Mitte keegi ei loe teie tekste nii hoolikalt kui tõlkija. Tõlkimise ajal teeb ta tõenäoliselt kindlaks kõik segased kohad ja lõigud, mida tuleb selgitada. See on hea, sest võimaldab teil algteksti parandada.

Ideaalvariandis harutab tõlkija teie laused üksipulgi lahti, enne kui loob neist sihtkeeles uued. Hea tõlkija esitab kogu aeg küsimusi.

Mida tehnilisem tekst, seda olulisem on, et tõlkija tunneks ainet läbi ja lõhki.

Kui te annate ükskõik mis keelt emakeelena kõnelevale viiele inimesele põhiinformatsiooni ja palute kõigil neil teha sajasõnalise kokkuvõtte, siis saate viis teksti, ühed arusaadavamad ja kergemini loetavad kui teised. Ainet valdavad inimesed koostavad tõenäoliselt ka parema teksti. Sama kehtib ka tõlkijate kohta. Paremaid tulemusi saate siis, kui tõlkijaga pidevalt suhtlete. Mida pikemalt te nendega koostööd teete, seda paremad on nende tekstid. Kui vähegi võimalik, valige tõlkija, kelle profiili te hästi tunnete.

Rääkige oma tõlkijaga. Ta peaks olema kodus teemas, mida ta tõlgib. Tõlkija ei peaks õppima ainet teie kulul.

Las tõlkija loeb trükieelset korrektoori.

Seda tuleks teha alati. Isegi siis, kui tegemist on usaldusväärse, teie firmat põhjalikult tundva tõlkefirmaga, võivad viimasel minutil tehtud lisandused (pealkirjad, sõnamuutused jm) nullida muidu mõjusa dokumendi.

Lõplik tekst tuleb hoolikalt läbi vaadata. Ärge kooskõlastage tekstimuudatusi telefonitsi.

Trükimärkide kasutamise tavad erinevad keeliti.

Paljud trükitoölised ja bürooametnikud ei tea seda või ei võta seda tõsiselt ning võivad võõrkeelseid tekste oma standardite järgi automaatselt "korrigeerida". Näiteks prantsuse keeles on sõna ja järgneva kooloni vahel tühik ning jutumärke tähistatakse märgiga << >>. Saksa keeles on nimisõnad suurte tähtedega. Hispaania ja prantsuse keeles ei kirjutata kuude ega nädalapäevade suure algustähega nagu inglise keeles. Ja mitte kunagi ärge trükkige lihtsalt *n*-i, kui hispaania keel nõuab diakriitilise märgiga *ñ*-i. Näiteks USA ühe saja aasta juubelit tähistava linnaomavalitsuse kakskeelsel plakatil oli sõna *anos* (aastat). Hispaania keeles on aasta *año*, *ano* on pärak. Ühes teises tekstis oli ükskeelne trükiladu ära jätnud hispaania keele suurte tähtede diakriitilised märgid ja ladus sõna VALIMISKAMPAANIA (CAMPANA) asemel VALIMISKELL (CAMPANA). Kas te jätaksite näiteks Q saba ära?

Isegi tühine muutus trükitavales võib võõrkeelseid lugejaid eemale peletada.

Tõlkijad ja kakskeelsed inimesed – eristage neid.

Professionaalsed tõlkijad on eelkõige kirjutajad, kes on võimelised looma hästiloetavat teksti sihtkeeles. Üldiselt on nad ka lähtekeeles sõnaosavad. Nad suudavad algteksti sõnumi

KEELE- JA TÕIKEPROBLEEME

---

oma emakeeles edasi anda heas stiilis ja täpse terminoloogiaga. Kakskeelsus on midagi muud. Kakskeelsed räägivad soravalt kahte keelt, aga ei pruugi informatsiooni, eriti kirjaliku, täpselt edasi anda. Mis veelgi hullem: uurimus näitab, et end kakskeelseks pidavad inimesed tavaliselt ülehindavad oma keeleoskust.

Kirjaliku tõlkimise korral ei taga kakskeelsus ei ladusust ega täpsust.

Üldlevinud müüt: terminid ei põhjusta erilisi tõlkeprobleeme.

Tõsi, näiteks botaanika, zooloogia jt valdkondade terminoloogia on täpne ja rahvusvaheline. Ent spetsialist, kirjutades teadusteemadel omaenda keeles, kaldub sageli tonaalsust muutma ja sünonüüme kasutama ning seetõttu võib ta olla ebatäpne. Sellise teksti tõlkija peab pingsalt jälgima, et tõlge oleks sama hästi loetav nagu algtekst. Mõnikord tuleb see veel paremgi – ja see ei ole sugugi üllatav –, sest kasu on olnud ka teise spetsialisti süvamõtlemisest ja tema sõnastusoskusest. Terminite väärkasutus tähendab sageli, et materjal käib tõlkijale üle jõu. Ühe lahendusena võiks paluda firma spetsialiste, et nad annaksid sõnavara ja taustmaterjali ette ning vaataksid lõppvariandi hoolikalt läbi.

Korraldage asi nii, et professionaalne tõlkija vaataks lõppvariandi enne selle trükki minekut keelevalgude kõrvaldamiseks alati läbi, eriti kui spetsialist ei kasuta seda keelt emakeelena.

Valides tõlkefirmat või tõlkijat,

heitke kõrvale klantsbroüürid ja pealetükkiv reklaam. Te peate saama tegeliku pildi sellest, mida tõlkijad teha suudavad. Paluge näidata dokumente, mida nad on tõlkinud. Nõudke näha nende tõlgitud erialatekste, millega nad ka ise rahul on. Kui tõlkefirma teeb pakkumise teie veebisaidi võõrkeelse variandi tegemiseks, paluge näha nende varem tõlgitud veebisait. Sama kehtib ka broüüride ja kõnede kohta. Andke need näited seda keelt emakeelena rääkiva keeletundliku inimese kätte ja küsige tema arvamust. Kui tõlkefirma on tegutsenud aastaid, kuid ei suuda näidata teile tööd, millega ta ise rahul on, olete kimbatuses. Öelge siis, et tõlkija nimi ilmub trükis koos dokumendi koostaja, fotograafi ja trükikoja nimega. See ei maksa midagi, kuid kohustab tõlkijat tegema kvaliteetset tööd. Tõlkija võib nõuda korrektuuripognate allkirjastamist, kaitsmaks oma mainet teie kuritarvituste eest. See on mõlema poole huvides, aktsepteerige seda. Tehke plaanid varakult. Tõlkimiseks tekste koostades varuge ka tõlkijale küllaldaselt aega.

Kaaluge firmasisese seletussõnastiku koostamise võimalust. See on suurepärane vahend lähtetekstide ühtlustamiseks. Tehke koostööd tõlkijatega selle kakskeelse versiooni saamiseks.

Igal linnul oma laul.

Tehke kindlaks, missugust tõlget võimaldab teie eelarve. Kas tõlge on ette nähtud trükis avaldamiseks või info saamiseks või on see lihtsalt kokkuvõtte olulisest? Arvestage, mitu inimest teie teksti loeb: kas see on mõeldud rahvusvaheliseks levitamiseks või siseinfona 12 inimesele? Küsige endalt, kuidas häirivalt mõrane tõlge võib mõjuda teie firma mainele ja suhetele.

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

Trükis avaldatav tõlge peab olema esmaklassiline. Firmasiseste märgukirjade või piiratud levikuga dokumentide puhul kõlbab vähem viimistletud ja odavam variant.

Pidage end asjaga kursis.

Kõige kergem viis tõlketööga põhja kõrbedada on oma käed kogu protsessist puhtaks pesta. Kui te ei taha kulutada aega tõlkijate juhendamisele, on vähe lootust saada seda, mida te tahate või vajate.

Vahel võib see võtta teie ajast ainult 10 minutit, kuid te hoiate tõenäoliselt kokku raha ja väldite pingeid.

Teksti on vabalt eestindanud

HELJO KONTS,

Politseiameti tõlkija

KEEIE- JA TÕIKEPROBLEEME

IISA SEADUSNIMETUSTE LÜHENDITELE¹

Selle aasta Õiguskeeles nr 3 on avaldatud mahukas seadusnimetuste lühendite loetelu. Seoses mitme uue olulise seaduse juurdetulekuga on tekkinud vajadus loetelu täiendada. Lisaloetelus on vastuvõetud seadused 2002. aasta 20. juuni, s.o Riigikogu 7. istungjärgu lõpu seisuga. Osa neist on avaldamise ajal juba jõustunud, osa jõustub hiljem. Lisatud kommentaarid peaksid aitama neid paremini seostada varem avaldatud seaduste ja lühenditega.

dumpinguvastane seadus	DVS
ehitusseadus ²	EhS
jahiseadus ³	JahiS
keskkonnaregistri seadus	KeRS
väärteomenetluse seadustik ⁴	VTMS
küttegaasi ohutuse seadus	KGOS
lifti ja köistee ohutuse seadus	LKOS
surveseadme ohutuse seadus ⁵	SOS
kaubandusliku meresõidu seadus ⁶	KMSS
karistusseadustiku rakendamise seadus	KarSRS
haldusmenetluse seaduse muutmise ja rakendamise seadus	HMSMRS
kohtute seadus ⁷	KS

NB! Seadusnimetuste lühendite täielik loetelu ning lühendite moodustamise juhised on nüüd kättesaadavad ka Justiitsministeeriumi kodulehel (www.just.ee) õigusloome kataloogis.

¹ Kooskõlastatud Justiitsministeeriumi õigusloome osakondadega.

² Jõustub 1. jaanuaril 2003, tunnistab kehtetuks planeerimis- ja ehitusseaduse (PES).

³ Jõustub 1. jaanuaril 2003, tunnistab kehtetuks jahikorralduse seaduse (JKS).

⁴ Jõustub 1. septembril 2002, tunnistab kehtetuks haldusõiguserikkumiste seadustiku (HÕS).

⁵ Jõustub 1. juulil 2002, tunnistab kehtetuks surve- ja tõsteseadme ohutuse seaduse (STOS).

⁶ Jõustub 1. oktoobril 2002, tunnistab kaubandusliku meresõidu koodeksi (KMSK) kehtetuks osaliselt.

⁷ Jõustub 1. augustil 2002, tunnistab kehtetuks kohtute seaduse (KS) ja kohtuniku staatuse seaduse (KSS).

AJALOOST

RIIKLIKUST ISIKUNIMEKORRALDUSEST AASTATEL 1918–1940

Iga riigi esmane ülesanne on kindlaks määrata oma kodanikkond, kes riiklust kannab. Noores Eesti riigis oli see algul võrdlemisi raske. Eelmiste valitsejate pärandina oli jäänud hulk mitmes keeles koostatud perekonnaseisudokumente, mis pealegi asusid eri paigus: kiriku- ja vallaarhiivides või linnavalitsuse registralitustes. Kui vanemad dokumendid olid enamasti saksakeelsed, siis 1891. aastast tuli pabereid täita vene keeles. Nende kõrval oli ka veel eesti-, läti- ja rootsikeelseid dokumente.¹ Võib vaid ette kujutada segadust, mis nimeasjanduses valitses. Riigivõimu ülesanne oli selles kord luua.

Teine probleem oli Eesti riigi algusaegadel see, et paljudel kodanikel, eriti Narva-tagustel aladel ja Petserimaal, puudusid üldse perekonnanimed.² Tuli kehtestada perekonnanimekohustus.

Et toona ehitati üles ikkagi rahvusriiki, oli kolmas probleem rahvusliku identiteedi vähene kajastumine kodanike nimedes. Kui Eesti riik alustas, kandis pool kodanikkonnast võõrkeelseid perekonnanimesid. Teise poole, s.o eestikeelsete nimede hulgas, oli rohkesti kõlbeliselt kohatuid ja ebaesteetilisi nimesid.

Noor riik hakkas tegelema kõigi nende probleemidega.

Oma artiklis vaatlen lähemalt isikunimealase õigusloome kujunemist Eestis 1918–1940. Käsitlen administratiivset nimeõigust,³ s.o riiklikku nimekorraldust seoses nimede andmise ja muutmisega. Ühtlasi püüan anda ülevaate seaduste saamisloost.

Aastatel 1918–1940 võeti vastu kuus otseselt ja ainult isikunimesid korraldavat seadust: perekonnanime muutmise seadus (RT 1920, 2/3, 15), seadus Petserimaa ja Naroova-taguste valdade elanikkude perekonnanimede kohta (RT 1921, 26, 21), perekonnanimede võtmise seadus (RT 1926, 11, 10), perekonnanimede muutmise seadus (RT 1930, 57, 388), nimekorralduse seadus (RT 1934, 52, 438) ja perekonnanimede korraldamise seadus (RT 1934, 91, 735). Nendega haakuvad täpsustavad määrused, seaduse muutmise seadused ning mitmesugused ringkirjad ja juhtnöörid.

---

¹ T. Teder. Isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutusviisist. – Linnad ja Alevid 1933, nr 1, lk 6; O. Angelus. Perekonnanimede eestistamise tehniline külg. – Eesti Politsei 1934, nr 1, lk 7.

² Pärissorjuslikul Venemaal liiguti üldiselt vähe, seetõttu puudus praktiline vajadus perekonnanimede järele. Isikuid eristati isanime järgi: nt Sergei poeg Ivan oli Ivan Sergejev(it), sellesama Ivani poeg Kirill aga oli Kirill Ivanov(it), Kirilli poeg Anton aga Anton Kirillov(it) jne. Ühine, kõiki põlvkondi ühendav perekonnanimi puudus. (Toim)

³ A.-T. Kliimann. Nimeõigus. – Eesti Politsei 1931, nr 2, lk 77.

AJALOOST

Nimekorraldussätteid oli ka muudes seadustes ja määrustes, eelkõige abielu- ja perekonnaseisuseaduses. Eriti oluline on 1926. aasta 1. juulil kehtima hakanud perekonnaseisuseadus (RT 1925, 191/192, 110). Käsitlen põhjalikumalt üksnes nimeseadusi.

Perekonnanimede panekut käsitlevad seadused

Perekonnaseisuseaduse kohaselt sai abielulaps ja sellega võrdsustatu isa perekonnanime, vallaslaps ema oma ning leidlapsele pandi vabalt valitud perekonnanimi.⁴ Nimeseadused tegelesid juhtudega, kus kodanikul või kodakondsusse astujal puudus üldse perekonnanimi.

4. aprillil 1920 võttis valitsus vastu seaduse Petserimaa ja Naroova-taguste valdade elanike perekonnanimede kohta.⁵ Seal alaliselt elavad Eesti kodanikud, kel puudus perekonnanimi, pidid selle võtma siseministri määratud tähtajal ja korras. Valitsuse määrusega⁶ seati tähtajaks 1. jaanuar 1922. Nimede andmiseks moodustati valdades ja Petseri linnas kolmeliikmelised komisjonid, mida juhtisid Siseministeeriumi esindajad. Üle 18-aastased kodanikud pidid seatud tähtaegadel ilmuma komisjoni ette endale nime valima. Kes seadust eiras, sellele määras nime komisjon.

Seadusel oli palju puudusi. Et see kehtis üksnes Petserimaal ja Narva taga elavate inimeste kohta, siis ei saanud nime taotleda need isikud, kes olid küll neilt aladelt pärit, kuid asunud elama mujale Eestisse. Pealegi selgus, et oli teisigi perekonnanimeta kodanikke, näiteks Ruhnu saarel. Neil ei olnud mingit ametlikku võimalust perekonnanime saada. Oli vaja uut seadust.⁷

1923. aastal esitas valitsus Riigikogule perekonnanimede panemise ja muutmise seaduse eelnõu, mis pidi need puudused kõrvaldama.⁸ Eelnõu sätestas perekonnanime võtmise kohustuse nimeta kodanikele. Selleks tuli luua komisjonid üle kogu maa: linnades, alevites ja valdades. See sai aga eelnõule saatuslikuks. Riigikogu tunnistas küll seaduse vajalikkust, kuid pidas nii suure hulga komisjonide ülevalpidamist liigseks luksuseks olukorras, kus mõnel komisjonil ei oleks tulnud aastast ilmselt otsustada ühtegi asja.⁹ Eelnõu koostajate

---

⁴ Perekonnaseisuseadus. RT 1925, 191/192, 110. Siseministri juhtnõõrid perekonnaseisuseaduse kohta. RT 1926, 48

⁵ Seadus Petserimaa ja Naroova taguste valdade elanikkude perekonnanimede kohta. RT 1921, 26, 21.

⁶ Määrus Petserimaa ja Naroova taguste valdade elanikkude perekonnanimede seaduse teostamise kohta. RT 1921, 58.

⁷ Wabariigi Valitsuse seletuskiri perekonnanimede panemise ja muutmise seadusele. II Riigikogu protokollide lisad. IV istungjärk. 29. aprillist 1924. a. – 6. juunini 1924. a. Lisa nr. 5.

⁸ Wabariigi Valitsuse ettepanek. Perekonnanimede panemise ja muutmise seadus. II Riigikogu protokollide lisad. IV istungjärk... Lisa nr 4. Perekonnanimede võtmise seadus – I lugemisel. II Riigikogu. IX istungjärk. Protokollid nr. 253–302. Tallinn, Riigi trükikoda. Protokoll nr 275. Punkt 16; Perekonna seisu seadus. Vab. valitsusele esitatud eelnõu. Postimees 23.10.1923, nr 283.

⁹ Üldkomisjoni seletuskiri perekonnanimede panemise ja muutmise seadusele. II Riigikogu protokollide lisad. IV istungjärk... Lisa nr 6. Perekonnanimede panemise ja muutmise seaduseelnõu – I lugemisel. II Riigikogu IV istungjärk. Protokollid nr 98–114. Tallinn, OÜ Täht. Protokoll nr 98, punkt 10.

AJALOOST

---

soov oli, et samad komisjonid rakendataks ka nimede muutmise töösse, seda asjaolu aga Riigikogu ei arvestanud. Eelnõu lükati tagasi.¹⁰

Kui 1925. aasta sügisel võeti vastu uus perekonnaseisuseadus,¹¹ tõusis perekonnanimede paneku küsimus jälle päevakorrale. Nimelt nägi perekonnaseisuseadus ette, et kodanike kohta tuleb hakata pidama registrit, kuhu nad kantaks ees- ja perekonnanimega. Seega oli vaja, et kodanikel oleksid perekonnanimed.¹²

Siseministerium koostas uue perekonnanimede võtmise seaduse eelnõu,¹³ mis jõudis juba sama, 1925. aasta sügisel Riigikokku.¹⁴ Perekonnanimi muutus kohustuslikuks. Anti kuus kuud aega, mille jooksul tuli perekonnanime võtmisest teatada kohalikule perekonnaseisusametnikule, kes pidi selle registreerima. Kui määratud tähtajal nime ei valitud, määras selle siseminister. Seadus võeti vastu 1926. aasta jaanuaris ja hakkas kehtima sama aasta 9. veebruaril.¹⁵

Et nimede kohta kehtis kaks seadust – üks perekonnanimede võtmise, teine nende muutmise kohta –, siis peeti otstarbekaks koondada kogu probleemistik ühte seadusesse. Selleks sai 13. juunil 1934 antud nimekorralduse seadus.¹⁶ Selle esimene peatükk käsitles perekonnanimede panekut. Asjaomase sooviavaldusega tuli pöörduda siseministri poole. Nimevalikule seati ka piirangud: ei võinud võtta perekonnanime, millel oli halb või labane tähendus või halb kõla või mis oli liiga laialt tarvitusel. Samuti ei võinud võtta tuntud tegelase või üldtuntud sugukonna nime ega kaitseregistrisse kantud nime. Kodakondsusse astuv isik pidi nime võtma kodakondsuse omandamisel.

1934. aasta 22. oktoobril antud perekonnanimede korraldamise seadus¹⁷ tõi veel ühe olulise muudatuse: kui perekonnanimeta kodanik oli eesti rahvusest, siis võis ta endale võtta või siseminister võis talle määrata ainult eestikeelse perekonnanime, teistest rahvustest kodani-

---

¹⁰ Perekonnanimede panemise ja muutmise seaduseelnõu – I lugemisel II Riigikogu IV istungjärg. Protokollid nr 98–114. Tallinn, OÜ Täht. Protokoll nr 98, punkt 10.

¹¹ Perekonnaseisuseadus. RT 1925, 191/192, 110. Siseministri juhtnõõrid perekonnaseisuseaduse kohta. RT 1926, 48.

¹² Perekonnanimede võtmise seadus – I lugemisel. II Riigikogu. IX istungjärg. Protokollid nr. nr. 253–302. Tallinn: Riigi trükikoda. Protokoll nr 275, punkt 16.

¹³ Vabariigi Valitsuse ettepanek. Perekonnanimede võtmise seadus. II Riigikogu protokollide lisad. X istungjärg. 11. jaanuarist 1926. a. – 26. märtsini 1926. a. Tallinn: Riigi trükikoda. Lisa nr. 16. Vabariigi Valitsuse seletuskiri perekonnanimede võtmise seadusele. Mainitud teos, lisa nr 17.

¹⁴ Üldkomisjoni seletuskiri perekonnanimede võtmise seadusele. Mainitud teos, lisa nr 18. Perekonnanimede võtmise seadus – I lugemisel. II Riigikogu. IX istungjärg. Protokollid nr. nr. 253–302. Tallinn: Riigi trükikoda. Protokoll nr 275, punkt 16. Perekonnanimede võtmise seadus – II lugemisel. Mainitud teos, protokoll 9, p 13. Perekonnanimede võtmise seadus – III lugemisel. II Riigikogu. X istungjärg. Protokollid nr. nr. 303–348. Tallinn: Riigi trükikoda. Protokoll nr. 313, p 15. Perekonnanimede võtmise seadus – redaktsioon. Viimati mainitud teos, protokoll nr 316, p 3.

¹⁵ Perekonnanimede võtmise seadus. RT 1926, 11, 10.

¹⁶ RT 1934, 52, 438.

¹⁷ RT 1934, 91, 735.

AJALOOST

---

kud võisid võtta kas eesti- või omakeelse perekonnanime. Kui nimi määrati, tohtis see olla ainult eestikeelne. Sel ajal ei olnud perekonnanime võtmisel enam erilist tähtsust. Peamiselt oli tegemist nende harvade juhtumitega, kui nn halli passi omanikud soovisid omandada Eesti kodakondsust, kuid neil ei olnud perekonnanime.

Nimemuutmise seadused

Selleaegsetest nimeseadustest moodustasid kõige olulisema osa nimemuutmise seadused.

Perekonnanime muutmise võib olla legaalne või fakultatiivne.¹⁸ Legaalne muutmise on nime muutmise seadustamise, lapsendamise, abiellumise, abielu maksvusetuks või lahutatuks tunnistamise teel. Selliseid muudatusi peab riik oma kodanikele alati võimaldama.

Eestis korraldati neid asju abielu- ja perekonnaseadustega. Lühidalt kokku võttes: seadustatav sai seadustaja perekonnanime, lapsendatav lapsendaja oma. Abielludes sai naine mehe perekonnanime, lahutuse korral võis ta säilitada mehe perekonnanime või võtta tagasi neiu-põlvenime. Abieluelsest ja abielus saadud perekonnanime kõrvuti kasutada ei olnud lubatud.

Nime muutmise võib aga olla ka fakultatiivne, s.o selline, mis tuleneb isiku enda vabast tahtest. Riik ei ole kohustatud selleks võimalusi looma, kuid ta võib seda huvi korral teha. Eesti riigil oli huvi perekonnanimedega vabatahtliku muutmise tarvis võimalusi luua. Põhjustest oli juttu eespool.

17. detsembril 1919 võttis Asutava Kogu seadusandlik delegatsioon vastu perekonnanime muutmise seaduse¹⁹. Eelnõu esitaja oli arvatavasti Villem Ernits.

Seadusega anti Eesti kodanikele võimalus vabaneda võõrapärastest nimedest ning halva kõla või tähendusega eestipärastest perekonnanimedest ning võimalus säilitada sugukonnanimi (sellena mõisteti naise või ema neiu-põlvenime²⁰).

Nime muutmise oli tasuline ja käis Riigikohtu tsiviilosakonna kaudu. Protseduur oli küllaltki keeruline: sooviavaldus läks kõigepealt Riigikohtusse, kes otsustas, kas muutmise põhjused on mõjuvad. Kui need tunnistati mõjuvaks, avaldati sellekohane kuulutus Riigi Teatajas. Kolme kuu jooksul võisid huvitatud isikud nime muutmise protestida. Selle tähtaja möödumisel tegi Riigikohus lõpliku otsuse ja kui otsus oli positiivne, avaldati see Riigi Teatajas. Alles siis võis uue nime ametlikult kasutusele võtta.

---

¹⁸ Legaalset ja fakultatiivset nimemuutmist käsitlevas osas on refereeritud: **A-T. Kliimann**. Nimeõigus. – Eesti Politsei 1931, nr 2, lk 82–83; **E. Rosenstrauch**. Nimeõigusest. – Linnad ja Alevid 1933, nr 8, lk 117–118; **J. Kaiw**. Nimest. – Eesti Politseileht 1924, nr 12, lk 185–187.

¹⁹ RT 1920, 2/3, 15.

²⁰ Nt Perekonnanimedega korraldamise seaduse (RT 1934, 91, 735) alusel siseministri antud Perekonnanimedega ja nimedega korraldamise määruse (RT 1934, 102, 803) §-s 9.

AJALOOST

Riigikohtu töö käigus ja nimede eestistamise kampaania edenedes tulid ilmsiks seaduse puudused:

- 1) seadus võimaldas muuta perekonnanimesid, kuid ei lubanud muuta esnimesid (nt Adolf Ackermannist võis saada Adolf Adramaa, mitte Aadu Adramaa);
- 2) seadus ei korraldanud perekonnanimede kaitset;
- 3) seadus ei võimaldanud korrastada nimede kirja pilti (nt saksapärase kirja pildi asendamist eestipärasega sellistes nimedes nagu Karro või Puchk).

Sestap esitas Villem Ernits Eesti Kirjanduse Seltsi ning Akadeemilise Emakeele Seltsi ühise nimedemuutmise toimkonna õhutusel juba 1921. aasta algul Riigikogule nimede muutmise seaduse täienduse eelnõu.²¹ Selles oli käsitletud kõiki kolme lahendust vajavat probleemi. Nähti ette võõrapäraste esnimede muutmise, olemasolevate või võetavate nimede kaitset teatava tasu eest ning nimede õigekirja korrigeerimine.

Riigikogu leidis, et selliste asjadega tegelemine koormaks niigi hõivatud Riigikohut sedavõrd, et too ei tuleks oma otsese ülesandega, s.o õigusemõistmisega enam toime. Seaduseelnõu lükati ühel häälrel tagasi.²²

Alles 1924. aasta kevadel tuli arutusele uus nimede muutmise eelnõu, mille oli välja töötanud Siseministeerium.²³ Pole vist tähtsusetu mainida, et siseministriks oli toona Karl Einbund, hilisem Kaarel Eenpalu.²⁴

Eelnõu kaaskirjas on öeldud, et nimede muutmise on kulgenud soovitud aeglasemalt arvatavasti seetõttu, et protseduur on liiga keeruline, rahvale vähetuntud, aeganõudev ja kulukas. Võrdluseks tuuakse perekonnanimede panek Narva taga ja Petserimaal, kus tuhandetele inimestele organiseeriti kohapealsete komisjonide kaudu perekonnanimede panek lühikesse aja jooksul. Pooletise aasta jooksul anti seal üle 60 000 isikule umbes 10 000 perekonnanime. Edu tagas see, et komisjonid töötasid rahva hulgas, olles kõigile kergesti kättesaadavad, ning ka asjaajamine oli lihtne ja tasuta.

---

²¹ Rkl. W. Ernits'i ettepanek. Täiendav seadus nimede muutmise kohta. I riigikogu protokollide lisad. I–IX istungjärk. Tallinn: OÜ Täht. Lisa nr 86; Rkl. W. Ernits'i seletuskiri täiendavale seadusele nimede muutmise kohta. Mainitud teos, lisa nr 87.

²² Täiendav seadus nimede muutmise kohta. I Riigikogu. 2. istungjärk. Protokollid nr 19–39. Tallinn: OÜ Täht. Protokoll nr 24, punkt 6; Täiendav seadus nimede muutmise kohta. I riigikogu. IV istungjärk. Protokollid nr 64–90. Tallinn: OÜ Täht. Protokoll nr 65, punkt 5. Üldise komisjoni ettepanek. Seaduseelnõu kohta – täiendav seadus nimede muutmise kohta. I riigikogu protokollide lisad. I–IX istungjärk. Tallinn: OÜ Täht. Lisa nr 88; Üldise komisjoni seletuskiri seadusele – täiendav seadus nimede muutmise kohta. Mainitud teos, lisa nr 89.

²³ Wabariigi Walitsuse ettepanek. Perekonnanimede panemise ja muutmise seadus. II Riigikogu protokollide lisad. IV istungjärk. 29. aprillist 1924. a. – 6. juunini 1924. a. Lisa nr 4. Wabariigi Walitsuse seletuskiri perekonnanimede panemise ja muutmise seadusele. Mainitud teos, lisa 5; Perekonnaseisu seadus. Vab. valitsusele esitatud eelnõu. Postimees 23.10.1923, nr 283.

²⁴ J. Toomla (koostaja). Valitud ja valitsenud. Eesti parlamentaarsete ja muude esinduskogude ning valitsuste isikkoosseis aastail 1917–1999. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu 1999, lk 151–152.

AJALOOST

Seda arvestades tehti eelnõus perekonnanimede muutmise kohta järgmised täiendustepanekud:

- 1) anda nimede muutmine Riigikohtu pädevusest Siseministeeriumi alla, sest see on pigem administratiivvõimude kui aeglaselt menetleva kohtu vastutusala;
- 2) luua igas linnas, alevis ja vallas komisjonid, kes tegelevad perekonnanimede paneku ja muutmisega;
- 3) lubada peale võõrapäraste ja halva tähenduse või kõlaga eestipäraste perekonnanimede muuta ka liiga laialt tarvitusel olevaid nimesid.

Eelnõu sai Riigikogus õige elava arutelu osaliseks.²⁵ Üldkomisjoni nimel esinenud aruandja leidis, et üle 350 komisjoni ülalpidamine oleks mõttetu kulutus olukorras, kus rahva huvi asja vastu on olnud väga väike.

Lisaks sellele olevat eelnõul teisigi puudusi, näiteks pole ette nähtud komisjoni otsuste peale edasikaebamise võimalust. Arvati, et kui nimemuutmist Riigikohtu kaudu peetakse liiga keeruliseks, võiks senist seadust säilitades laiendada Riigikohtu õigusi ka maakohtutele.

Karl Einbund väitis vastu, et rahva vähene huvi ei saa olla kriteerium. See, et nelja aastaga on Riigikohus otsustanud vaid 250 nimemuutmist, ei tulene rahva vähesest huvist, vaid kohtu aeglusest ja protseduuri keerukusest. Seda olukorda muuta olevatki eelnõu mõte. Ta pani ette võtta eelnõu esimesel lugemisel siiski vastu ja anda uuesti läbivaatamiseks üldkomisjonile.

Riigikogu oli siiski vaenulikult meelestatud. Näiteks kirikumees Jaan Lattik leidis järgmist: “See seaduseelnõu ei ole mitte meie oma, vaid õieti Soomest pärit. See on üks neist ilusaist järeltegemistest Soome liikumisele, mis aga minu arvamise järele meil kunagi jalgu alla ei saa. Eestlase iseloomule ei ole midagi nii võõras, kui võidelda kahe asja vastu, nimelt mehe nime ja mehe mütsi vastu. Nende vastu ei ole meil võitlust mitte. Kui siin härra rkl. Einbund tähendas, et meil palju halbu nimesid on, siis ei vaidle ma vastu, kui öeldakse, et nimi on orjaaja pärandus, siis on ka see õige, kuid ta on siiski rohkem, nimi on ka vanemate ja isa pärandus. Kui tegelikku elu silmitseda – kes õieti nimesid vahetavad? Need on noored mehed, kellel oma jagu edevust kaasas ja kes mõnikord oma isanime väärilised ei olegi /---/ Noored võtavad enestele sagedasti väga magedad nimed, mitte paremad kui endised, mis sugugi ei kõlba. Need nimed iseloomustavad nende võtjaid kõige paremini. Mina olen alati selle liikumise vastu seisnud, sest niisugune liikumine on järele tehtud ja meile täiesti võõras. Kes endale ühel või teisel põhjusel uut nime saada tahab, sellele aitab sellest seadusandlikust asutusest küllalt, mis meil praegu olemas.”²⁶

---

²⁵ Perekonnanimede panemise ja muutmise seaduseelnõu – I lugemisel. II Riigikogu. IV istungjärk. Protokollid nr 98–114. Tallinn: OÜ Täht. Protokoll nr 98. Punkt 10; Üldkomisjoni seletuskiri perekonnanimede panemise ja muutmise seadusele. II Riigikogu protokollide lisad. IV istungjärk. 29. aprillist 1924 6. juunini 1924. Lisa nr 6.

²⁶ Perekonnanimede panemise ja muutmise seaduseelnõu – I lugemisel... Vg 25–26.

AJALOOST

Riigikogu liige Jaakson leidis, et nimede muutmise võimalus peab olema, kuid seda ei tohiks ülearu kergeks teha. Muidu võiksid tekkida mitmesugused segadused ja kuritarvitused. Seepärast ei poolda ta ka otsustamise andmist kohtutelt administratiivvõimudele.

Lõpuks lükati eelnõu suure häälteenamusega tagasi.

Ometi hakkasid hilisemad nimemuutmiseseadused looma järk-järgult just nimelt neidsamu kergendavaid tingimusi, millest oli juttu selles tagasilükatud eelnõus.

1930. aastal algatas uue perekonnanimede muutmise seaduse juba Riigikohus,²⁷ kes soovis vabaneda ülesannetest, mis loomu poolest kuuluvad pigem haldusorganite kui kohtu pädevusse. Eelnõu kohaselt oleks otsustamine antud siseministrile. Mõjuvaks põhjuseks loeti peale 1919. aasta seaduses märgituile ka vajadust eristada nimesid, mis on liiga laialt tarvitusel.

Asjaajamise kord jäi üldiselt samasuguseks kui 1919. aasta seaduses: sooviavalduse ja vajalike lisadokumentide esitamine, kuulutamine Riigi Teatajas, kolmekuune vastuvaidluste tähtaeg, teistkordne kuulutamine Riigi Teatajas ning uue nime ametlikustamine isikutunnistusse ja perekonnaregistrisse kandmisega. Ja selle kõige eest teatav summa riigi rahakotti.

Eesnimede muutmist, nimede kaitset ja kohalike nimepanekukomisjonide moodustamist eelnõu ette ei näinud.

12. juulil 1930 võttis Riigikogu selle eelnõu seadusena vastu. 1919. aasta seadus kaotas kehtivuse.²⁸

Ka uue seadusega ei oldud rahul. Huvi nimede eestistamise vastu hakkas ühiskonnas vaikselt kasvama. Seltskond taunis selle väga tähtsa rahvusliku küsimuse jätmist kodanike rahakoti kanda. Avalikes aruteludes ja mitmesugustes märgukirjades nõuti maksu alandamist ja protseduuri lihtsustamist.

---

²⁷ Vabariigi Valitsuse ettepanek Riigikogule 21.V 1930 a. Perekonnanimede muutmise seadus. Seletuskiri. Riigikogu IV koosseis. Vabariigi Valitsuse ettepanekud. IV–VII istungjärk 1930/31. Tallinn 1931. Lisa nr 109, lk 685–686.

²⁸ Üldkomisjoni ettepanek. Perekonnanimede muutmise seadus. Seletuskiri. Riigikogu IV koosseis. Täielikud protokollid. IV istungjärk 56. koosolekust 6. mail – 84. koosolekuni 12. juulil 1930. Lisad. Tallinn: AS Ühiselu 1930. Lisa nr 171; Redaktsiooni komisjoni ettepanek. Perekonnanimede muutmise seadus. Mainitud teos, lisa nr 172; Perekonnanimede muutmise seadus – I lugemisel. Mainitud teos, 78. koosolek 10. juulil 1930, punkt 16; Perekonnanimede muutmise seadus – II lugemisel. Mainitud teos, 79. koosolek 10. juulil 1930, punkt 9; Perekonnanimede muutmise seadus – III lugemisel. Mainitud teos, 80. koosolek 11. juulil 1930, punkt 6; Perekonnanimede muutmise seadus – redaktsioon. Mainitud teos, 83. koosolek 12. juulil 1930, punkt 2; Perekonnanimede muutmise seadus. RT 1930, 57, 388.

AJALOOST

Eriti soodsad tuuled hakkasid puhuma pärast 1934. aasta märtsipööret, kui valitsus hakkas kõiki rahvuslikult tähtsaid küsimusi käsutama ka riiklikult tähtsatena. Kohtu- ja Siseministeeriumis²⁹ töötati nimede muutmise kohta välja täiesti uus seaduseelnõu, mille riigivanem oma 13. juuni 1934. aasta dekreediga kinnitas.³⁰

Selles, pealkirja järgi nimekorralduse seaduses, nähti esmakordselt ette võimalus muuta ka eesnimesid, kui olemasolev on võõrkeelse kujuga või kui soovitakse nime mitmest teisendist tarvitada ainult ühte. Perekonnanime muutmise mõjuvad põhjused jäid endiseks, lisandus võimalus muuta nime siis, kui sooviti mitmest teisendist ametlikustada ainult üht.

Võõrkeelsete ees- ja perekonnanimede eestistamine muutus kaheks aastaks maksuvabaks. Ainult Riigi Teatajas kuulutamine jäi tasuliseks.

Seati piirangud nime valikule, näiteks ei tohtinud võtta tuntud tegelase või üldtuntud sugukonna perekonnanime. Nimemuute otsustajaks jäi siseminister, kes pidi kahtluse korral ära kuulama ka keeleteadlaste arvamuse. Kehtima jäi kolmekuune vaidlustamistähtaeg.

Siseministeeriumi juurde loodi perekonnanimede kaitseregister, kuhu võisid 25 krooni eest lasta oma nime kanda need, kes olid oma nime eestistanud pärast 17. detsembrist 1919. Kaitseregistrisse kantud nime võis edaspidi anda vaid nimeomaniku sugulastele.

Ka sellel seadusel oli puudusi. Vaidlustamise aeg – kolm kuud – oli liiga pikk. Otsustaja jäi endiselt rahvast kaugele, kuigi sooviavaldusi võisid vastu võtta juba ka kohalikud perekonnaseisuanetnikud. Nende osalus piirdus siiski vaid andmete kontrollimisega ja dokumentide siseministrile saatmisega.³¹ Seadus ei võimaldanud põliste eesti nimede kandjatel oma nime kaitsta. Ka nimevaliku piiranguid oli vähe, eesnimedel puudusid need hoopis. Säilis teatav tasu nimemuutmise eest. Eestikeelset halva kõlaga või halva tähendusega perekonnanime ei saanud muuta soodustingimustel.

Nende puuduste kõrvaldamiseks andis riigivanem oma 1934. aasta 22. oktoobri dekreediga uue perekonnanimede korraldamise seaduse.³² Selle § 2 põhjal võis siseminister panna nii võõrapäraste nimede eestistamise kui ka eestikeelsete, kuid halva tähendusega või halva kõlaga nimede muutmise otsustamise kohalikele ametnikele, kusjuures asjaajamine pidi toimuma linna-, alevi- või vallavalitsustes. 1934. aasta 14. detsembri otsusega³³ siseminister

---

²⁹ **O. Angelus.** Perekonnanimede eestistamise tehniline külg. – Eesti Politsei 1934, nr 1, lk 7.

³⁰ Nimekorralduse seadus. RT 1934, 52, 438. Nimekorralduse seaduse elluviimise juhtnõidid. RT 1934, 56, 500.

³¹ **O. Angelus.** Perekonnanimede ja nimede eestistamisest uue Nimekorralduse seaduse järgi. – Eesti Politsei 1934, nr 4, lk 286–287.

³² Perekonnanimede korraldamise seadus. RT 1934, 91, 735. Perekonnanimede ja nimede korraldamise määrus. RT 1934, 102, 803.

³³ Siseministri 1934. a 14. detsembri otsus perekonnanimede ja nimede muutmiste sooviavalduste otsustamise asjus. RT 1934, 107, 841.

AJALOOST

---

seada ka tegi, delegeerides oma otsustusõiguse omavalitsuste perekonnaseisuametnikele alates 1. jaanuarist 1935, s.o samast ajast, kui seaduse järgi hakkas kehtima nimede eestistamise lihtsustatud kord. Vaidlustamistähtaega lühendati nime eestistamiste puhul kolmelt kuult ühele, muudel juhtudel kahele kuule. Nimede eestistamine ja halvapäliste nimede muutmise vabastati igasugustest maksudest. Nähti ette nimede õigekeelsuse vabatahtlik parandamine siseministri antud juhtnõotide alusel. Uue nime valikule seati rangemad piirangud kui seni. Ei saanud võtta:

- 1) tuntud tegelase või üldtuntud sugukonna perekonnanime;
- 2) kaitstud nime;
- 3) perekonnanime, millel oli halb või labane tähendus või halb kõla või mis oli liiga laialt tarvitusel;
- 4) võõrkeelset perekonnanime, kui sooviavaldaja oli eesti rahvusest või kui tal oli eestikeelne perekonnanimi.

Siseministri 1934. aasta 26. novembri määrusega³⁴ seati sisse veel üks piirang: uueks nimeks ei saanud võtta sellist nime, mis ei vastanud eesti õigekeelsusnormile.

Järgnenud seaduse muutmise seaduste, määruste ja juhtnõotidega tehti hulk täpsustusi. Näiteks võis riigivanema 1935. aasta 22. märtsil antud seadusemuudatuse³⁵ kohaselt hakata kaitseregistrisse kandma ka põliseid eesti nimesid ning nimekaitse tasu vähendati 25 kroonist 15 kroonini. Ka nimede eestistamise lihtsustatud korra tähtaega pikendati mitmel korral, viimati 1939. aastal kuni 1. jaanuarini 1941.³⁶

Lõpetuseks mõni sõna nimede õigekeelsuse parandamisest

Sellest oli juttu juba Villem Ernitsa eelnõus 1921. aastal. Eelnõu lükati tagasi ja küsimus jäi mõneks ajaks lahtiseks.

Riigikohtu tsiviilosakonna 1927. aasta 7. aprilli otsusega lubati nimede õigekeelsust parandada, kui nimeomanik seda soovib.³⁷ See oli hea otsus, kuid rahva seas paraku vähe tuntud.

Alles 1934. aastal jõuti niikaugemale, et see asi korraldati seadusega – sellesama 22. oktoobril 1934. aastal antud perekonnanimede korraldamise seadusega. Selle § 8 määras, et kui eestipärane perekonnanimi perekonnaseisuraamatute järgi ei vasta õigekeelsusreeglitele, parandatakse see nimeomaniku soovil siseministri juhtnõotide alusel. Paragrahv 25 määras, et eestikeelsete, kuid õigekirjavigadega eesnimede parandamine ja perekonnaseisuraamatuisse kantud võõrkeelsete nimede eestistamine toimub ühesuguse korra järgi.

---

³⁴ Perekonnanimede ja nimede korraldamise määrus. RT 1934, 102, 803.

³⁵ Perekonnanimede korraldamise seaduse §-de 3, 4 ja 16 muutmise seadus. RT 1935, 30, 247.

³⁶ Perekonnanimede ja nimede lihtsustatud korras muutmise tähtaja pikendamise seadus. RT 1937, 101, 820; 1939, 115, 893.

³⁷ T. Teder. Isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutusviisist. – Linnad ja Alevid 1933, nr 1, lk 7.

AJALOOST

---

26. novembril 1934. aastal siseministri antud perekonnanimede ja nimede korraldamise määrusega³⁸ sätestati, et nii ees- kui ka perekonnanimede õigekeelsuse parandamise sooviavaldusega tuleb pöörduda omavalitsuse perekonnaseisuametniku poole, kelle juures peetakse sooviavaldaja perekonnakirju. Perekonnaseisuametnik pidi otsustama küsimuse, kahtluse korral aga esitama selle otsustamiseks Siseministeeriumile.

12. veebruaril 1935 andis siseminister võõrapäraste nimede kirjutamise määruse.³⁹ Sellega pandi perekonnaseisuametnikele kohustus juhtida kodanike tähelepanu nende nimede võõrapärasusele ning võimalusele neid parandada ja kirjutada eesti õigekeelsusreeglite kohaselt. Samal päeval andis siseminister juhtnõõrid võõrapäraste nimede parandamiseks.⁴⁰

Kokkuvõtteks

Tuleb tõdeda, et Eesti riik tegeles isikunimekorraldusega päris palju. Probleemid, mis tekki- sid riigi algusaegadel, suudeti edukalt lahendada kümmeaastaga. Sellest võiks eesku- ju võtta praegugi, sest lahendamata nimekorraldusprobleeme on palju.

KAIRIT HENNO,
Tartu Ülikooli doktorant

---

³⁸ Perekonnanimede ja nimede korraldamise määrus. RT 1934, 102, 803.

³⁹ Võõrapäraste nimede kirjutamise määrus. RT 1935, 15, 144.

⁴⁰ Siseministri juhtnõõrid perekonnaseisuametnikkudele võõrapäraste nimede parandamiseks või kir- jutamiseks. (RT-s avaldamata. Leidub: **T. Teder** (koost.). Perekonnaseisuametniku käsiraamat. Tallinn, Siseministeeriumi Administratiiv-ala Kirjastus 1939, lk 32–64.)

UUSI RAAMATUID

KASULIK JA KÄTTESAADAV

R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Õpik Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilastele. 2., parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn, AS Juura 2002.

Äsja ilmus TÜ võrdleva õigusteaduse professori Raul Naritsa sulest mandrieuroopaliku õiguskultuuri põhimõisteid käsitlev raamat. Õigupoolest on tegemist juba kordusväljaandega, mille esimene trükk nägi ilmavalgust 1995. aastal.

R. Narits kirjutab, et süvenemine teadusvaldkondadesse eeldab esmalt selle valdkonna põhimõistete teadmist. “Mõisted moodustavad piltlikult öeldes teaduse “tähestiku”, mille teadmine teeb võimalikuks mõistuspäraste sõnade ja lausete moodustamise.” Sellise mõisteõpetuse võimalikkus ja vajalikkus tugineb tõsiasi, et Euroopa õiguskultuuris on aegade jooksul kujunenud välja terve hulk põhimõtteliselt sarnaseid arusaamu riiklik-õiguslikust tegelikkusest. Sajandite vältel toimunud protsessid on viinud suhteliselt tervikliku õigussüsteemi kujunemisele.

Raamatust leiame õiguse eelastmete (tava ja moraali) iseloomustuse ning võimu ja sunni vahekorra analüüsi. Põhimõttelise tähendusega on õiguse tähistamise ja õiguse ideega seonduvad arutlused. Eraldi peatükid on pühendatud õigusnormile, õigussuhetele, õiguse rakendamisele ja õigusest arusaamisele ehk õiguse tõlgendamisele. Kuna õiguse formaalne looja on riik, siis käsitleb R. Narits riigi teemat eraldi. Just sellest raamatu osast leiame õigusriigi uuenenud käsitluse. Ilmselt esmakordselt on eesti algupärase õppekirjanduses esitatud tänapäevase õiguse mõiste, mille lahutamatuks osiseks on arusaam õigusest kui normatiivsest teabe- ja suhtlemismeediumist. Uuenenud on peaaegu kõik raamatu osad, mõni rohkem, mõni vähem. See on täiesti loomulik, sest nii nagu areneb elu, peavad arenema tähelepanekud elu semantilises vormis esinevast peegeldusest – õigusest.

Siinkohal on asjakohane rõhutada, et R. Narits pöörab raamatus eriti palju tähelepanu õiguse ja keele vahekorrale. See on tingitud lihtsast, aga väga tõsiselt võetavast teadmisest: õiguse tõeline ajalugu on saanud alguse sealt, kus algas tema kirjanemine. *Ius scriptum* on nii Mandri-Euroopa juristidele kui ka tavakodanikele alati olnud see koht, kust saab alguse tee seaduse sätestamise mõtte leidmise juurde. Seaduse täpsuse ja arusaadavuse saavutamiseks ei piisa pelgalt grammatikareeglite tundmisest. Õigusnormide sõnastamisel omandavad sõnade tähendused erilise koha. Õiguse loomisel tuleb lahendada peaaegu lahendamatu dilemma: panna õigus kirja erialakeeles nii, et meie kõik sellest aru saaksime. R. Ihering on esitatud olukorda iseloomustanud järgmiselt: seadusandja peab mõtlema nagu filosoof, aga rääkima nagu talupoeg. Mida täpsemalt on õigus formuleeritud, seda kindlamiini ta inimekäitumises realiseerub.

UUSI RAAMATUID

Arvan, et “Õiguse entsüklopeediat” ei tasu lugeda mitte ainult juristidel. Õigus on õigupoolest kultuuri üks lahutamatu osa. R. Naritsa raamat käsitlebki meile omase õiguskultuuri põhikategooriaid.

PEETER ROOSMA,
Tartu Ülikooli doktorant